

Viktor Karpov
Humberto Nuno de Oliveira

MILITARY AWARDS
OF THE ARMED FORCES
OF UKRAINE

Віктор Карпов, Умберто Нуно ді Олівейра

МІЛІТАРНІ НАГОРОДИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Одеса • 2023 • Олді+

УДК 355.134.2(477)
К26

Рецензенти:

Алещенко Віктор Іванович, доктор психологічних наук, кандидат військових наук, професор, заслужений працівник соціальної сфери України, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського;

Потильчак Олександр Валентинович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін, Український державний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова;

Литвин Сергій Харитонович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри креативних культурних індустрій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(протокол № 5 від 18 грудня 2023 року)*

Карпов В.

К26 Мілітарні нагороди Збройних сил України / Віктор Карпов, Умберто Нуно ді Олівейра. – Одеса : Олді+, 2023. – 126 с.

ISBN 978-966-289-805-7

Видання представляє новітню систему відомчих заохочувальних відзнак Міністерства оборони України та Головнокомандувача Збройних сил України. Відродження українських нагород різних історичних періодів української державності у новітній нагородній системі, розвиток традиційних ідейних основ військової символіки свідчить про рішуче повернення до першоджерел української фалеристики. Військові нагороди різних історичних формацій української державності стали основою новітньої нагородної системи. Захоплення історичним минулим відкриває шлях до нових ідейно-теоретичних та образотворчих підходів формування відзнак, пов'язаних із бойовою діяльністю військ, конкретним видом військової звитяги.

Для широкого кола читачів, військовослужбовців та студентів закладів вищої освіти спеціальностей 022 Дизайн, 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 032 Історія та археологія, 034 Культурологія.

The publication presents the latest system of departmental incentive awards of the Ministry of Defense of Ukraine and the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. The revival of Ukrainian awards of various historical periods of Ukrainian statehood in the newest award system, the development of traditional ideological foundations of military symbolism indicates a decisive return to the original sources of Ukrainian phaleristics. Military awards of various historical formations of Ukrainian statehood became the basis of the newest award system. Fascination with the historical past opens the way to new ideological-theoretical and pictorial approaches to the formation of insignia related to the combat activity of troops, a specific type of military feat.

For a wide range of readers, military personnel and students of higher education institutions, majors 022 Design, 023 Fine art, decorative art, restoration, 032 History and archeology, 034 Cultural studies.

УДК 355.134.2(477)

ISBN 978-966-289-805-7

© Віктор Карпов, Умберто Нуно ді Олівейра, 2023

ДО ЧИТАЧА ВИДАННЯ «МІЛІТАРНІ НАГОРОДИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ»

Українська фалеристика попри короткий час свого розвитку в умовах незалежної держави стала предметом пильної уваги як науковців, так і політиків, адже за допомогою символів відображає ціннісні орієнтири суспільного розвитку та процес становлення воєнної організації держави.

Україна тривалий час своєї новітньої історії веде непримиренну боротьбу за державний суверенітет і територіальну цілісність країни, за волю та свободу українського народу й кожного громадянина, протистоїть імперській агресії російської федерації.

Війна спонукала демократичний світ до створення міжнародної коаліції з підтримки України в досягненні миру, а український соціум – до переосмислення власного історичного досвіду, до пошуку джерел національної мілітарної ідентичності як основи стійкості та міцності суспільства. У цьому контексті фалеристика постає моральною основою українського коду, знаковою системою, що утверджує верховенство духу справедливості та мужності.

Воїни Збройних сил України торують тернистий шлях до бажаної і важливої Перемоги крізь вогонь і смерть, втрати та сподівання для того, щоб мати власну незалежну державу. На їх плечах тримаються всі надії українців бути вільним народом. Нагороди – це відзначення героїчного шляху воїна-переможця, захисника добра, вольностей і справедливого демократичного миру.

У пропонованому виданні представлено нагороди Збройних сил України, виплекані війною, які наслідують столітні фалеристичні традиції українських визвольних армій. Майстерність у командуванні військами, героїзм під час бойових дій та успіхи у виконанні бойових завдань, вагомий особистий внесок у справу підтримки високого рівня бойової спроможності військ, високі показники у бойовій підготовці, зразкове виконання військового обов'язку, любов до Батьківщини, незламність духу та збереження життя бойових побратимів – основні професійні критерії відзначення воїнів.

З огляду на війну в Україні, що розпочалася у 2014 році, фалеристика Міністерства оборони України була композиційно та ідейно видозмінена. Заохочувальні відомчі відзнаки Міністерства оборони України є вищою

формою відзначення військовослужбовців та громадян за видатні заслуги у захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному військовому будівництві, волонтерстві та громадській діяльності, а також за інші заслуги перед Україною та її народом.

Українська фалеристика у своєму розвитку спирається на сталу історичну державницьку традицію. Скіфський меч, князівські знаки Давньої Русі та Великого князівства Литовського, козацький хрест Запорозької Січі, державний герб Української Народної Республіки становлять символічну основу відзнак. У символіці нагород відображено історичний поступ і духовне багатство українського народу, що є орієнтиром для нинішнього покоління невпинно прагнути свободи й незалежності.

Пропоноване видання представляє новітню символіку українських нагород. Допитливий і зацікавлений читач у книзі віднайде слова шани й поваги до воїна, який жертвовно відстоює самотійність української держави та захищає загальнолюдські цінності вільного світу.

Шануймо наших захисників!

Віктор КАРПОВ,
голова правління
Українського інституту воєнної історії

TO THE READER OF THE PUBLICATION “MILITARY AWARDS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE”

Despite the short time of its development in the independent state, Ukrainian phaleristics has become the subject of considerable attention of both scientists and politicians, as it reflects the state's value guidelines of social development and the process of formation of the military organization through symbols.

For a large portion of its recent history, Ukraine has been fighting the uncompromising war for state sovereignty and territorial integrity of the country, for the will and freedom of the Ukrainian people and every citizen, a war against unprovoked aggression of the Russian Federation.

The war has prompted the democratic world to create an international coalition to support Ukraine in achieving peace, and Ukrainian society to rethink its own historical experience, to search for the origins of national military identity as the basis of stability and strength of society. In this context, phaleristics appears as the moral basis of the Ukrainian code, a symbolic system that affirms the supremacy of the spirit of justice and courage.

Soldiers of the Armed Forces of Ukraine walk the thorny path towards the desired and important Victory through fire and death, losses and hopes in order to have their own independent state. All the hopes of Ukrainians to be a free people rest on their shoulders. The awards are a celebration of their heroic journey as warriors – the winners and defenders of good, freedom and of the democratic peace.

In this publication, the awards, cultivated by war, of the Armed Forces of Ukraine are presented, imitating the centuries-old phaleristic traditions of the liberation armies of Ukraine. The skill of commanding troops, the heroism during hostilities and the success in the combat tasks performance, the significant personal contribution to the high level of combat capability of the troops maintenance, the high results in combat training, the exemplary performance of military duty, love for the Motherland, indomitable spirit and preservation the lives of comrades-in-arms are the main professional criteria for honoring soldiers.

Considering the war in Ukraine, which had begun in 2014, the phaleristics of the Ministry of Defense of Ukraine has been visually and ideologically changed. The encouraging departmental awards of the Ministry of Defense of Ukraine are the highest form of honoring servicemen and citizens for outstanding services for

the defense of the Motherland, protection of constitutional rights and freedoms of a person, state military construction, volunteering and public activities, as well as for other services to Ukraine and its people.

The symbolism of the awards reflects the historical progress and spiritual wealth of the Ukrainian people, and this symbolism was passed down from generation to generation as a guide in the original aspiration to independence. The Scythian sword, the princely insignia of Ancient Rus and the Grand Duchy of Lithuania, the Cossack cross of Zaporizhzhya Sich, the state coat of arms of the Ukrainian People's Republic make up the symbolic basis of the awards. The development of Ukrainian phaleristics studies showed that it rests on a solid historical state tradition.

The newest symbol of Ukrainian awards is represented by the attention of the reader of the publication. In the publication, the inquisitive and curious reader will find words of honor and respect for the Ukrainian soldier who selflessly defends the independence of his own state and protects the freedom of the free world.

We honor our defenders!

Viktor KARPOV,
Chairman of the Board
of the Ukrainian Institute of Military History

ВСТУП

У священних залах історії, де розповіді про доблесть і шляхетність відлунують у часі, фалеристика постає як беззаперечне свідчення незламності духу націй. Ознайомлення з українською військовою фалеристикою дасть змогу усвідомити багатство культури, яка процвітала століттями, залишаючи відбиток у геральдиці та військових традиціях.

Ця книга про мілітарні нагороди Збройних сил України дасть можливість дізнатися про бойові відзнаки героїв і захисників України. Ці символічні емблеми, ретельно виготовлені та наповнені історичним сенсом, є свідченням історії боротьби, тріумфів і непохитної стійкості української нації.

Війна часом об'єднує. Так, ніколи не зустрічаючись особисто, автори цього видання, як історики, так і професори: один українець, інший португалець (хоча пов'язаний різними зв'язками з Україною), – почали своє листування та обговорили план спільної роботи на початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році.

Український колега – автор багатьох праць про фалеристику, тож отримав пропозицію від мене – португальського науковця – поглибити та розширити свою діяльність. Нас поєднав інтерес до історії військових нагород, зокрема Збройних сил України – і ми склали план нашої спільної роботи.

Важливість воєнної справи в Україні, посилена російським повномасштабним вторгненням 2022 року, спричинила на фалеристичному рівні справжню революцію. На нашу думку, про це важливо говорити особливо сьогодні, коли Україна на вустах в усього світу як країна, що виборює своє право на існування. Ця фалеристична революція є продовженням багатотисячлітньої традиції, яка розпочалася в період першої незалежності України на початку ХХ століття та із посиленням загарбницької війни набула розвитку у зв'язку з потребою у винагородах на різних рівнях.

Читачі зможуть переконатися, що книга представляє унікальний фалеристичний досвід останніх часів, який слід передати майбутнім поколінням як данину шани та вдячності славетним бійцям Збройних сил України, які захищають цілісність своєї країни у війні – явищем, що світ вважав вимерлим і похованим у підручниках історії, яке, проте, російська агресія зробила знову реальністю.

Отже, два аспекти: фалеристичне багатство українських військових нагород і данина їм Збройним силам – об'єднали двох колег з протилежних кінців Європи.

Прибутки від цього видання будуть спрямовані українським Збройним силам, які під час війни чи після перемоги потребуватимуть навчання, щоб стримувати імперські наміри агресивного сусіда, який ніколи не був задоволений відокремленням і незалежністю України.

Будьте зачаровані палітрою кольорів, форм і символів, які відбивають суть української ідентичності. Нехай сторінки цієї книжки стануть воротами у світ, у якому вшановують мужність, жертовність й увічнюють душу нації через вікові традиції української фалеристики.

Це не просто дослідження металу та стрічки: вона про тих, хто отримав ці відзнаки, про жертовність, хоробрість і непохитну відданість, які визначають одержувачів престижних нагород України. Видання «Мілітарні нагороди Збройних сил України» стане вичерпним довідником як для науковців, колекціонерів, так і для ентузіастів, що прагнуть зберегти історичну спадщину.

Щиро захоплений українською історією, я прагну продемонструвати багатство й глибину української фалеристики. Моя роль як автора передмови, а також як співавтора цієї книги не є формальною: вона полягає в бажанні поділитися багатою історією української фалеристики із широкою аудиторією. Це можливість поєднати минуле й сьогодення від Португалії до України, запрошення читачів пізнати глибоку культурну спадщину, закладену в українській фалеристиці.

Умберто Нуну де Олівейра,
президент Академії фалеристики Португалії

INTRODUCTION

In the hallowed halls of history, where tales of valor and noble pursuits echo through time, phaleristics stands as a captivating testament to the indomitable spirit of nations. As we embark on a journey through the world of Ukrainian military Phaleristics, we find ourselves enveloped in the rich tapestry of a culture that has thrived for centuries, leaving an indelible mark on the annals of heraldry and military traditions.

This book on the “Military Awards of the Armed Forces of Ukraine” invites you to delve into the captivating realm of military medals that have adorned the chests of Ukraine's heroes and defenders, during this past two long years. These symbolic emblems, meticulously crafted and steeped in historical significance, tell a profound history of the nation's struggles, triumphs, and unwavering resilience.

Sometimes war also unites. A seemingly strange proposition that in this case is absolutely true. Never having met in person, the authors, both historians and professors, one Ukrainian, the other Portuguese (though with various connections to Ukraine), began their correspondence and discussed the plan for this work early in the course of the Russian Federation's war of invasion of Ukraine that began in 2022.

Having published a previous work on the subject, the Ukrainian colleague was challenged by its Portuguese colleague to revise, update and expand his work. Our passion united us to the universe of the Armed Forces, to Phaleristics and, certainly, to Ukraine. Starting from such solid premises, it was easy to establish the plan for this work.

The growing importance of the military world in Ukraine, strongly driven by the Russian invasion of 2022, has translated, on the phaleristic level, into a true revolution. The authors could not fail to make it known at a time when, for the most unfortunate reasons, Ukraine has become a daily presence in homes all over the world.

This phaleristic revolution, the continuation of a rich tradition which started with the first Ukrainian independence at the beginning of the 20th century, has been finding, with the continuation of the war of aggression, a fertile field of evolution, like a laboratory, which has been adapting itself to the needs of reward felt at various levels.

As readers will be able to see throughout the book, it is a truly unique phaleristic experience in recent times, characterised by a richness that should

be transmitted to future generations, as a tribute of homage and gratitude to the glorious combatants of the Ukrainian Armed Forces, in this war to defend the integrity of their Nation's borders. A type of war that many heralds thought extinct and buried in the history books, but that the Russian aggression has brought to everyday life.

It is, therefore, on the basis of these two elements: the phaleristic wealth of Ukrainian military decorations and the tribute to its Armed Forces, the *raison d'être* of this work that brings together two colleagues from the opposite ends of Europe that new technologies have brought together to produce it.

The profits from this edition, if any, will go to the Ukrainian Armed Forces which, in war or after victory, will need training to enable them to counterbalance the imperialist intentions of a neighbour who has never been satisfied with the separation and independence of the Ukraine.

Prepare to be captivated by the dazzling array of colors, shapes, and symbols that encapsulate the essence of Ukrainian identity. Let the pages of this book be a gateway to a world where courage is commemorated, sacrifice is honored, and the soul of a nation is immortalized through the time-honored tradition of Ukrainian Phaleristics.

This journey goes beyond the mere examination of metal and ribbon; it delves into the hearts and minds of those who earned these distinctions, shedding light on the sacrifice, bravery, and unwavering loyalty that define the recipients of Ukraine's prestigious decorations. Through a passion for preserving historical legacy, "Military Awards of the Armed Forces of Ukraine" aims to be a comprehensive guide for scholars, collectors, and enthusiasts alike.

My commitment to this project stems from a profound passion for Ukrainian history, cultural preservation, and a dedication to showcasing the intricate beauty of the Flourishing Ukrainian phaleristics.

In sum, my role as author of the foreword, as well as one of the author's of this book, is not just a formal writer of an introduction but a genuine expression of my commitment to sharing the captivating story of Ukrainian phaleristics with a diverse audience. It is an opportunity to bridge the past and the present, Portugal to Ukraine, inviting readers to explore, appreciate, and connect with the profound cultural heritage embedded in Ukrainian Phaleristics.

Humberto Nuno de Oliveira,
Portugal's Phaleristic Academy President

НОВА ФАЛЕРИСТИКА УКРАЇНИ. НАГОРОДИ ОБПАЛЕНІ ВІЙНОЮ

Вирішальним чинником у питанні заснування військових відомчих заохочувальних відзнак стало заснування у 1995 році перших державних нагород. У розвиток цього 18 листопада 1996 року був підписаний Указ Президента України, за яким міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади було надано право встановлювати відзнаки для заохочування працівників за значні трудові досягнення у відповідній галузі чи сфері діяльності.

На підставі цього законодавчого акту Міністр оборони України підписав наказ «Про заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України» від 2 грудня 1996 р. № 370. Цим наказом затверджені Положення про заохочувальні відзнаки взагалі та окремо положення про відзнаки «Доблесть і честь», «Ветеран військової служби», пам'ятний знак «5 років Збройним Силам України», а також їхні описи. Таким чином було започатковано процес становлення системи військових відзнак Збройних Сил України. У розвиток цієї системи відзнак наказом Міністра оборони України від 4 вересня 2001 р. № 310 встановлено медаль «10 років Збройним Силам України», а у 2003 році засновано заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України «Знак пошани» та медаль «За миротворчу діяльність». 12 вересня 2005 р. засновано заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України: медалі «За зразкову службу у Збройних Силах України», «За особисті досягнення», «За сприяння Збройним Силам України» і «За сумлінну службу». Рішення про встановлення заохочувальної відзнаки військового відомства медалі «15 років Збройних Сил України» було прийнято від 6 квітня 2006 р. № 174.

Впровадження цих відзнак знаменувало завершення роботи з опрацювання системи заохочувальних відзнак Міністерства оборони України. Подальший її розвиток відбувся у 2008 році, коли наказами Міністра оборони України від 21 травня 2008 року № 218 і 219 встановлено заохочувальні відзнаки Міністерства оборони «За розвиток військового співробітництва» та «За зміцнення обороноздатності».

Отже, створення системи заохочувальних відзнак Міністерства оборони України проходило в умовах формування державної нагородної системи та прямо залежало від стану справ у нагородній справі України в цілому. Нагородна система військового відомства має функціональну спрямованість

та прикладний характер. В основу символіки нагород покладено принцип історичної спадковості кращих традицій українських військових формувань періоду Запорозького козацтва та Визвольних змагань початку ХХ ст.

Фалеристика для української історичної науки відносно до новітнього періоду є молодою науковою дисципліною розвиток якої характеризується швидким збільшенням кількості нових дослідницьких проектів, конференцій та публікацій, але яка ще має вирішити проблему визначення і пояснення предмета та меж своєї власної області знань. Розвиток традиційних ідейних підходів української фалеристики в новітніх умовах історичного процесу є предметом наукового студіювання.

Вчені надають широке визначення фалеристики, яке не обмежується лише дослідженням фалеронімів, але також включає історію вшанування цивілізаціями найбільш гідних представників суспільства. Утвердженню фалеристики у якості наукового інтересу українських дослідників сприяла публікація тритомного академічного видання присвяченого історії нагород України. Таким чином, завдячуючи системним старанням науковців усталився погляд на нагороди як на важливий атрибут держави, одну із найголовніших складників її незалежності й суверенітету, опрацьовано методологічні засади дослідження проблем військової символіки, визначено її місце у структурі військово-історичної науки.

Аналіз процесу створення державних відзнак для військовиків, відомчих заохочувальних відзнак України доводить, що в Україні створено систему державних та відомчих нагород, яка базується на досягненнях української школи фалеристики. Українська фалеристична традиція була закладена у часи Визвольних змагань 1917–1921 рр., а отримала розвиток в еміграції. Цей період розвитку у першу чергу відображений в працях емігрантських дослідників О. Городиського, М. Битинського та їх послідовників в Україні – К. Гломозди, О. Круковського і С. Пахолко, В. Вороніна, В. Карпова.

Утвердження української школи фалеристики відбувається завдяки системним старанням науковців. Зазначимо, що вивчення проблеми відомчих заохочувальних відзнак військових формувань України відбувається у загальному річищі наукового студіювання процесу становлення та розвитку воєнної організації держави та державної символіки. Генезу державних нагород України досліджує Микола Чмир. Історичним витокам української військової символіки загалом та відомчим нагородам присвячені праці автора статті.

Дослідниця українського однострою Тетяна Юрова звертає увагу на важливість військової символіки, до складу якої відносить і нагороди, у мистецтві українського військового костюма та створенні його художньо-образного змісту. До проблем військової символіки у аспекті наукавної символіки

торкається Михайло Слободянюк. Поступ української фалеристики розвинув межі наукового студювання і знайшов своє місце в освітньому просторі у вигляді навчальних посібників. Відомий збирач і дослідник української фалеристики Сергій Литвин створив серію каталогів з проблеми відомчих відзнак. Окремі аспекти становлення та розвитку української фалеристики розглядалися на шпальтах військово-історичних видань «Військово-історичний альманах», «Знак», «Однострій», «Цитаделя».

На розвиток системи українських військових відзнак впливали тогочасні військово-політичні події й обставини – революції в Російській і Австро-Угорській імперіях, зміни влади на території України (Центральна Рада, Гетьманат, Директорія), існування Західноукраїнської Народної Республіки з власними збройними силами, а надто військове протистояння. Слід наголосити, що ці традиції мали значний вплив на становлення системи державних нагород, однак на становлення систем відомчих заохочувальних відзнак військових формувань України визначальний вплив мали традиції радянської школи фалеристики.

Дослідниками встановлено, що становлення української військової символіки відбувалося у річищі розбудови державних інститутів та військових формувань. В своїй основі базується вона на принципах розвитку державної символіки та відображає передусім належність війська своїй державі, а також символізує відданість тим завданням, які покладаються державою на армію.

За роки незалежності, у період становлення воєнної організації незалежної держави, Україна створила цілісну систему військової символіки – від символіки Президента України – Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України до символіки Збройних Сил, видів та родів військ, органів військового управління, особистих штандартів вищих військових посадових осіб, а також Бойового прапора військової частини, відомчих заохочувальних відзнак Міністерства оборони України, почесних відзнак Головнокомандувача Збройних Сил України, кваліфікаційних знаків військової доблесті, військової символіки до уніформи.

Досвід утворення військових нагород ґрунтується на історичних вітчизняних традиціях і являє собою органічний взаємозв'язок цих традицій і сучасності, що відображає національний характер символів української фалеристичної традиції у частині побутування державних військових нагород. Фокуси останніх досліджень в історичній науці вже вказують на значну увагу дослідників до проблеми символічного означення українського війська та вагомості української фалеристики в системі суспільних відносин.

Зрештою, з часу початку агресії Російської федерації та анексії територій України питання розвитку військових нагород набуло значення

національного самовизначення. З цією метою було розпочато пошук нової моделі відзначення воїнів за звитягу, базованої на історичному підході, яка розкриває особливості розвитку духовної сфери українського суспільства як знакової системи.

Військове командування здійснювало пошук основ зміцнення морального духу воїнів, утвердження воїна в його ідейних концептах державності української нації та українського за духом війська, що викликало потребу оновлення нагородної системи Міністерства оборони України та Головнокомандувача Збройних сил України. У 2019 році було прийнято рішення про те, що відзнака може бути виконана лише у формі стилізованого козацького хреста чи кола. Допускалося використання іншої геометричної правильної фігури, як виключення. У цей час запропоновано включити до нової системи відзнак такі нагороди як хрест «Військова Слава», «Сталевий хрест», «Хрест хоробрих», «Лицарський хрест», «Хрест Лицарів Неба», «Хрест Лицарів Моря», медаль «За жертву крові в боях за волю України», медаль «За милосердя та порятунок», медаль «За участь у миротворчих операціях», медаль «За допомогу війську», медаль «За бездоганну службу» чотирьох номінацій – ветеран (25 років служби), 20, 15 і 10 років служби.

Поштовхом до створення нової моделі нагородної системи українського війська послужило впровадження у повсякденну діяльність форми одягу нового зразка. Ініціатор розробки і запровадження нової форми одягу Віталій Гайдукевич разом із художником Олексієм Руденко у символічному означенні форми одягу орієнтувався на досягнення попередніх форм української державності і, зокрема, війська Козацької держави, Армії Української держави Гетьмана Павла Скоропадського, Армії Української Народної Республіки, Галицької армії та Української повстанської армії.

Тенденція врахування історичних українських військових традицій символічного означення війська спостерігається і у запровадженій у 2022 році новій нагородній системі Міністерства оборони України. Як приклад, зокрема, відзнака Міністерства оборони України медаль «За жертву крові в боях за волю України» (За поранення) фактично повторює відзнаку Української Національної Ради встановлену у 1980 році в екзилі (за кордоном). Медаль надавалася воякам усіх військових формацій пораненим в боях за незалежність України.

І хоча розробники стверджують, що в основі відзнаки Міністерства оборони України «Хрест хоробрих» трьох ступенів лежить стилізоване зображення козацьких хрестів XV–XVI століть, все ж вона є відтворенням Хреста Заслуги – нагороди Української повстанської армії періоду Другої світової війни та повоєнного періоду. Двоступенева відзнака Міністерства оборони

України «Лицарський хрест» має зображення фігурного хреста у стилі українського барокко XVII–XVIII століття, яке ще називають Мазепинським барокко. По суті, на хресті відзнаки «Військова Слава» розміщено герб Гетьмана Павла Скоропадського 1918 року. Використання образу Покрови Святої Богородиці при розробці символіки медалі «За допомогу війську» свідчить про використання релігійного мотиву і не притаманно фалеристичним традиціям України та пропонується уперше. Двоступенева відзнака «Лицарський хрест» створена за мотивом Хреста Українського козацтва без мечів, встановленого у 1947 році Президентом Української Народної Республіки в Екзилі Андрієм Левицьким та військовим міністром генералом Михайлом Омеляновичем-Павленко.

Новоутворена нагородна система Міністерства оборони України умовно поділяється на нагороди загального призначення та нагороди спеціального призначення.

До нагород загального призначення увійшли такі відзнаки:

- «Хрест особливих заслуг»;
- «За зразкову службу»;
- «Залізний хрест»;
- «Лицарський хрест»;
- «Военний хрест» трьох ступенів;
- «Хрест доблесті» трьох ступенів;
- «За поранення»;
- «Хрест пошани»;
- «Золотий Тризуб»;
- «За зміцнення обороноздатності»;
- «Зірка військового братерства»;
- «Захиснику України»;
- «За сприяння обороні» трьох ступенів.

До нагород спеціального призначення увійшли нагороди видів та родів українського війська:

- «Хрест Сухопутних військ» трьох ступенів;
- «Хрест Повітряних Сил» трьох ступенів;
- «Хрест Військово-Морських Сил» трьох ступенів;
- «Хрест Сил спеціальних операцій» трьох ступенів;
- «Хрест Сил територіальної оборони» трьох ступенів;
- «Хрест Сил підтримки» трьох ступенів;
- «Хрест Медичних сил» трьох ступенів;
- «Хрест Десантно-штурмових військ» трьох ступенів;
- «Хрест Військ зв'язку та кібербезпеки» трьох ступенів;

- «Хрест ракетних військ і артилерії» трьох ступенів;
- «Хрест Державної спеціальної служби транспорту» трьох ступенів;
- «Воїн-миротворець»;
- «Ветеран служби»;
- «20 років сумлінної служби»;
- «15 років сумлінної служби»;
- «10 років сумлінної служби».

Нагородна система Збройних Сил України урізноманітнилася впровадженням Почесних нагрудних знаків Головнокомандувача Збройних Сил України. Почесні нагрудні знаки Головнокомандувача Збройних Сил України є новим явищем у нагородній практиці військового відомства.

Почесні нагрудні знаки Головнокомандувача Збройних Сил України утворюють підсистему нагородної справи держави та входять до системи відомчих заохочувальних відзнак воєнного відомства. За своїм семантичним значенням відзнаки демонструють послідовний поступ української фалеристики та вірність історичним бойовим традиціям відзначення воїнів. Основою цієї нагородної підсистеми послуговували відзнаки різних історичних періодів української державності, а їх символіка стала основою для дизайну почесних нагрудних знаків Головнокомандувача Збройних сил України. Основним лейтмотивом утворення нагородної системи є відзначення військовослужбовців за заслуги у воєнних і бойових діях, а також операціях із встановлення і підтримання миру.

Почесні нагрудні знаки начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України є новим явищем у нагородній практиці військового відомства. Їх поява зумовлена розмежуванням функцій між Міністерством оборони та Генеральним штабом, введенням посади Головнокомандувача ЗС України, функції якого у відповідний період було покладено на начальника Генерального штабу ЗС України. Вони встановлені наказом Міністра оборони України від 5 липня 2005 р. № 375. Цим наказом затверджено Положення про почесні нагрудні знаки начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України та Порядок нагородження ними. Загалом Почесні нагрудні знаки начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС України суттєво розширили перелік нагород, які може отримати військовослужбовець чи працівник Збройних Сил України.

У 2005 році встановлено відзнаку «За самовіддану працю у Збройних Силах України» (встановлено наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 31 серпня 2005 р. № 128). У 2006 році було встановлено почесні нагрудні знаки «За вірцевість

у військовій службі» (встановлено наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 24 липня 2006 р. № 135), «За доблесну військову службу Батьківщині» (наказ начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 24 липня 2006 р. № 136), почесний нагрудний знак «За досягнення у військовій службі» (встановлено наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 24 липня 2006 р. № 137). Згодом були встановлені такі відзнаки: «За заслуги у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації» (наказ начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС України від 22 жовтня 2008 р. № 111), «Почесний військовий зв'язківець» (наказ начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС України від 29 липня 2008 р. № 79).

Відповідно до вимог Закону України «Про Збройні Сили України» від 27 березня 2020 року посаду начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України було поділено на дві посади: посаду Начальника Генерального штабу та посаду Головнокомандувача Збройних Сил України. Наказом Головнокомандувача ЗСУ від 03 квітня 2020 року № 5 засновані відзнаки Начальника Генерального Штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України перетворено у відзнаки Головнокомандувача.

На думку Головнокомандувача Збройних Сил України генерала Валерія Залужного існуюча система нагород була розроблена в умовах мирного часу і не враховували війну Російської федерації проти України. «Такими відзнаками неможливо відзначати людей за ті подвиги, за ту справу, яку вони роблять саме на війні», – зауважив Головнокомандувач Збройних Сил України генерал Валерій Залужний та 23 грудня 2021 року видав наказ про нові почесні нагрудні знаки Головнокомандувача Збройних Сил України. Запроваджена у 2021 році нова система нагород Головнокомандувача базується на національних бойових традиціях і враховує досвід нагородних систем держав-партнерів України. У липні 2023 року новітня нагородна система Головнокомандувача Збройних Сил України була доповнена новими відзнаками та положеннями.

До новоутвореної системи нагород Головнокомандувача Збройних сил України увійшли такі почесні нагрудні знаки:

- «Хрест Заслуги»;
- «Хрест хоробрих»;
- «Сталевий хрест»;
- «Срібний хрест»;
- «Золотий хрест»;
- «Хрест Військова честь»;

«За сумлінну службу»;
«Комбатантський хрест» та нагрудний знак «Честь та пам'ять» до нього;
«За незламність»;
«За збереження життя»;
«За сприяння війську».

Із нагородної системи Міністерства оборони України, яка діяла до 2022 року залишилася тільки відзнака «За зразкову службу», усі інші стали історією хоча офіційно не відмінені, що підкреслює повагу з боку керівництва військового відомства до вручених раніше нагород.

Особливо слід підкреслити посилення тенденції врахування історичного досвіду розвитку української фалеристики. До нової нагородної системи була включена перша офіційна українська військова нагорода, запроваджена в Армії Української Народної Республіки – «Залізний Хрест».

До числа історичних нагород включених до нової військової нагородної системи Міністерства оборони України відноситься і Хрест Симона Петлюри із новою назвою «Хрест доблесті». Хрест Українського козацтва 1947 року став основою медалі «За зміцнення обороноздатності». «Золотий хрест за особливі заслуги», встановлений 1988 року Головною управою Братства колишніх вояків 1-ї Української дивізії Української Національної армії в Торонто взято за основу відзнаки «За сприяння обороні». Медаль «За жертву крові в боях за волю України» стала називатися більш лаконічно – «За поранення», як і було встановлено Президією Української національної ради в 1980 році. У центрі відзнаки «Хрест особливих заслуг», «Лицарський хрест», «Воєнний хрест», «Хрест доблесті», «Хрест пошани» розташований рельєфний Воєнний Тризуб у круглому профільованому медальйоні синьої емалі, що є відтворенням історичної кокарди часів Української національної революції 1917–1921 рр.

Як і у встановленій нагородній системі Міністерства оборони України, так і у нагородній системі Головнокомандувача Збройних сил України відбулося запозичення історичних нагород. Зокрема, мова йде про «Хрест хоробрих», «Золотий Хрест», «Срібний Хрест» та «Комбатантський Хрест». «Хрест хоробрих», «Золотий Хрест» і «Срібний Хрест» за формою і символікою є відзнаками Української Повстанської Армії. Вони встановлені наказом Головного Командування УПА 22 січня 1944 року. Це «Хрест заслуги УПА (золотий, срібний і бронзовий), якому відповідає сучасна відзнака «Хрест хоробрих». Також, це «Золотий хрест бойової заслуги УПА» двох ступенів, якому відповідає сучасна відзнака «Золотий хрест». І це – «Срібний хрест бойової заслуги УПА» двох ступенів, якому відповідає сучасна відзнака «Срібний хрест». «Український комбатантський хрест» є відзнакою

ветеранських організацій вояків-українців Європи, Великої Британії, Канади і США. Встановлена відзнака у 1940 році в Кракові. Їй відповідає сучасна відзнака «Комбатантський хрест».

Ця новація – запозичення історичних нагород і їх включення до сучасної нагородної системи – засвідчує прагнення до історичної послідовності та підкреслює правонаступність української фалеристичної традиції, її безперервність у хронології військової культури. Відродження українських нагород різних історичних періодів української державності у новітній нагородній системі, розвиток традиційних ідейних основ військової символіки свідчить про рішуче повернення до першоджерел української фалеристики. Військові нагороди різних історичних формацій української державності стали основою новітньої нагородної системи. Захоплення історичним минулим відкриває шлях до нових ідейно-теоретичних та образотворчих підходів формування відзнак, пов'язаних із бойовою діяльністю військ, конкретним видом військової звитяги.

NEW PHALERISTICS OF UKRAINE. AWARDS SCORCHED BY WAR

The decisive factor in the establishment of military departmental awards was the establishment of the first state awards in 1995. This was followed by a Presidential Decree on 18 November 1996, which granted ministries and other central executive bodies the right to establish awards to reward employees for significant labour achievements in their respective industries or areas of activity.

On the basis of this legislative act, the Minister of Defence of Ukraine signed Order No. 370 of 2 December 1996 “On the Encouragement Awards of the Ministry of Defence of Ukraine”. This order approved the Regulations on the awards in general and the regulations on the awards “Valour and Honour”, “Veteran of Military Service”, and the commemorative medal “5 Years of the Armed Forces of Ukraine”, as well as their descriptions. This was the beginning of the process of establishing a system of military insignia for the Armed Forces of Ukraine. To further develop this system, Order of the Minister of Defence of Ukraine No. 310 of 4 September 2001 established the medal “10 Years of the Armed Forces of Ukraine”, and in 2003 the Ministry of Defence of Ukraine's incentive awards “Badge of Honour” and medal “For Peacekeeping” were established. On 12 September 2005, the Ministry of Defence of Ukraine established the following awards: medals “For Exemplary Service in the Armed Forces of Ukraine”, “For Personal Achievement”, “For Assistance to the Armed Forces of Ukraine” and “For Conscientious Service”. Decision No. 174 of 6 April 2006 on the establishment of the medal “15 Years of the Armed Forces of Ukraine”, a military departmental award, was adopted.

The introduction of these awards marked the completion of the development of the system of incentive awards of the Ministry of Defence of Ukraine. Its further development took place in 2008, when Orders No. 218 and 219 of the Minister of Defence of Ukraine dated 21 May 2008 established the Ministry of Defence's awards “For Development of Military Cooperation” and “For Strengthening Defence Capability”.

Thus, the creation of the system of distinction awards of the Ministry of Defence of Ukraine took place in the context of the formation of the state award system and directly depended on the state of affairs in the Ukrainian award system in general. The award system of the defence ministry is functional and applied. The symbolism of the awards is based on the principle of historical heritage of the best

traditions of Ukrainian military formations of the Zaporizhzhya Cossacks and the Liberation Movement of the early twentieth century.

For Ukrainian historical science, phaleristics is a young discipline in relation to the modern period, the development of which is characterised by a rapid increase in the number of new research projects, conferences and publications, but which still has to solve the problem of defining and explaining the subject and boundaries of its own field of knowledge. The development of the traditional ideological approaches of Ukrainian phaleristics in the modern conditions of the historical process is the subject of scientific research.

Scholars provide a broad definition of phaleristics, which is not limited to the study of phaleronyms, but also includes the history of civilisations' honouring of the worthiest representatives of society. The publication of a three-volume academic publication on the history of Ukrainian awards contributed to the establishment of phaleristics as a scientific interest of Ukrainian researchers. Thus, thanks to the systematic efforts of scholars, the view of awards as an important attribute of the state, one of the main components of its independence and sovereignty, has been established, the methodological foundations for researching the problems of military symbols have been developed, and its place in the structure of military history science has been determined.

The analysis of the process of creating state awards for the military and departmental awards of Ukraine proves that Ukraine has created a system of state and departmental awards based on the achievements of the Ukrainian school of phaleristics. The Ukrainian phaleristic tradition was founded during the Liberation Movement of 1917–1921 and developed in emigration. This period of development is primarily reflected in the works of emigrant scholars O. Horodysky, M. Bytynsky, and their followers in Ukraine – K. Glomozda, O. Krukovsky and S. Pakholko, V. Voronin, and V. Karpov.

The establishment of the Ukrainian school of phaleristics is due to the systematic efforts of scholars. It should be noted that the study of the problem of departmental incentive awards of the military formations of Ukraine is carried out in the general context of scientific research on the process of formation and development of the military organisation of the state and state symbols. The genesis of Ukraine's state awards is studied by Mykola Chmyr. The historical origins of Ukrainian military symbols in general and departmental awards are the subject of the author's work.

The researcher of Ukrainian uniforms Tetiana Yurova draws attention to the importance of military symbols, including awards, in the art of Ukrainian military costume and the creation of its artistic and figurative content. Mykhailo Slobodianiuk touches upon the problems of military symbols in the aspect

of armbands. The progress of Ukrainian phaleristics has developed the boundaries of scientific research and found its place in the educational space in the form of textbooks. The famous collector and researcher of Ukrainian phaleristics Serhii Lytvyn created a series of catalogues on the problem of departmental insignia. Certain aspects of the formation and development of Ukrainian phaleristics were discussed in the pages of the military history publications *Military History Almanac*, *Znak*, *Odnostryi* and *Citadel*.

The development of the system of Ukrainian military insignia was influenced by the military and political events and circumstances of the time – revolutions in the Russian and Austro-Hungarian empires, changes of power on the territory of Ukraine (Central Rada, Hetmanate, Directory), the existence of the Western Ukrainian People's Republic with its own armed forces, and especially the military confrontation. It should be emphasised that these traditions had a significant impact on the formation of the system of state awards, but the traditions of the Soviet school of phaleristics had a decisive influence on the formation of the systems of departmental incentive awards of the military formations of Ukraine.

Researchers have established that the formation of Ukrainian military symbols was in line with the development of state institutions and military formations. It is based on the principles of the development of state symbols and reflects, first of all, the affiliation of the army to its state, and also symbolises the commitment to the tasks assigned by the state to the army.

During the years of independence, in the period of formation of the military organisation of an independent state, Ukraine has created an integral system of military symbols – from the symbols of the President of Ukraine – Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine to the symbols of the Armed Forces, types and branches of the armed forces, military administration bodies, personal standards of senior military officials, as well as the Battle Flag of a military unit, departmental incentive awards of the Ministry of Defence of Ukraine, honorary awards of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, qualification signs of military valor, military symbols for uniforms.

The experience of creating military awards is based on historical national traditions and represents an organic relationship between these traditions and modernity, which reflects the national character of the symbols of the Ukrainian phaleristic tradition in terms of the use of state military awards. The focus of recent studies in historical science already indicates the considerable attention of researchers to the problem of symbolic designation of the Ukrainian army and the importance of Ukrainian phaleristics in the system of social relations.

Finally, since the beginning of the Russian Federation's aggression and the annexation of Ukraine's territories, the issue of developing military awards

has become a matter of national self-determination. To this end, a search was launched for a new model of honouring soldiers for valour, based on a historical approach that reveals the peculiarities of the development of the spiritual sphere of Ukrainian society as a sign system.

The military command was searching for the basis for strengthening the morale of soldiers, affirming the warrior in his ideological concepts of the statehood of the Ukrainian nation and the Ukrainian spirit of the army, which necessitated updating the award system of the Ministry of Defence of Ukraine and the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. In 2019, it was decided that the insignia could only be designed in the form of a stylised Cossack cross or circle. The use of other geometric regular shapes was allowed as an exception. At this time, it was proposed to include in the new system of decorations such awards as the Military Glory Cross, the Steel Cross, the Cross of the Brave, the Knight's Cross, the Cross of the Knights of Heaven, the Cross of the Knights of the Sea, the medal "For the Sacrifice of Blood in the Battles for the Freedom of Ukraine", medal "For Mercy and Rescue", medal "For Participation in Peacekeeping Operations", medal "For Assistance to the Army", medal "For Impeccable Service" in four categories – veteran (25 years of service), 20, 15 and 10 years of service.

The impetus for the creation of a new model of the Ukrainian army's award system was the introduction of a new uniform into everyday life. The initiator of the development and introduction of the new uniform, Vitalii Haidukevych, together with the artist Oleksii Rudenko, in symbolically defining the uniform, focused on the achievements of previous forms of Ukrainian statehood, and in particular, the troops of the Cossack State, the Army of the Ukrainian State of Hetman Pavlo Skoropadskyi, the Army of the Ukrainian People's Republic, the Galician Army and the Ukrainian Insurgent Army.

The trend of taking into account the historical Ukrainian military traditions of symbolic designation of troops is also observed in the new award system of the Ministry of Defence of Ukraine introduced in 2022. As an example, the Ministry of Defence of Ukraine's medal "For the sacrifice of blood in the battles for the freedom of Ukraine" (For Wounding) actually repeats the award of the Ukrainian National Council established in 1980 in exile (abroad). The medal was awarded to soldiers of all military formations who were wounded in the battles for Ukraine's independence.

Although the designers claim that the three-degree Cross of the Brave insignia of the Ministry of Defence of Ukraine is based on a stylised image of Cossack crosses of the fifteenth and sixteenth centuries, it is a reproduction of the Cross of Merit, an award of the Ukrainian Insurgent Army during World War II

and the post-war period. The two-tiered Knight's Cross insignia of the Ministry of Defence of Ukraine depicts a figurative cross in the Ukrainian Baroque style of the XVIII–XVIII centuries, also called the Mazepa Baroque. In fact, the cross of the Military Glory insignia bears the coat of arms of Hetman Pavlo Skoropadskyi in 1918. The use of the image of the Intercession of the Holy Virgin in the design of the medal “For Assistance to the Army” indicates the use of a religious motif and is not inherent in the phalleritic traditions of Ukraine and is offered for the first time. The two-stage Knight's Cross insignia is based on the motif of the Cross of the Ukrainian Cossacks without Swords, established in 1947 by the President of the Ukrainian People's Republic in Exile Andrii Levytskyi and the Minister of War General Mykhailo Omelianovych-Pavlenko.

The newly established award system of the Ministry of Defence of Ukraine is divided into general awards and special awards.

The general purpose awards include the following insignia:

“Cross of Special Merit”;

“For exemplary service”;

“Iron Cross”;

“Knight's Cross”;

“Military Cross” (three degrees);

“Cross of valor” (three degrees);

“For wounded” Medal;

“Cross of Honor”;

“Golden Trident” Medal;

“For strengthening defense capability” Medal;

“Star of military brotherhood”;

“Defender of Ukraine” Medal ;

“For contribution to defense” Medal (three degrees).

Special purpose awards include awards of types and branches of the Ukrainian army:

“Cross of the Land Forces” (three degrees);

“Cross of the Air Force” (three degrees);

“Cross of the Naval Forces” (three degrees);

“Cross of Special Operations Forces” (three degrees);

“Cross of Territorial Defense Forces” (three degrees);

“Cross of Logistic Forces” (three degrees);

“Cross of Support Forces” (three degrees);

“Cross of Medical Forces” (three degrees);

“Cross of Airborne Assault Troops” of three degrees;

“Cross of Communications and Cyber Security Forces” (three degrees);

“Cross of Missile Troops and Artillery” (three degrees);
“Cross of the State Special Transport Service” (three degrees);
“Warrior-peacemaker” Medal;
“Service veteran” Medal (25 years of conscientious service);
Medal for “20 years of conscientious service”;
Medal for “15 years of conscientious service”;
Medal for “10 years of conscientious service.”

The award system of the Armed Forces of Ukraine has been diversified by the introduction of the Honorary Badges of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. The Honorary Badges of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine are a new phenomenon in the military department's award practice.

The honorary badges of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine form a subsystem of the state's award system and are part of the system of departmental incentive awards of the military department. By their semantic meaning, the insignia demonstrate the consistent progress of Ukrainian phaleristics and loyalty to the historical military traditions of honouring soldiers. The basis of this award subsystem is insignia from different historical periods of Ukrainian statehood, and their symbolism became the basis for the design of the honorary badges of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. The main leitmotif of the award system is to recognise servicemen for their services in military and combat operations, as well as peacekeeping operations.

The honorary badges of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine are a new phenomenon in the military department's award practice. Their appearance is due to the separation of functions between the Ministry of Defence and the General Staff, the introduction of the position of Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, whose functions were assigned to the Chief of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine in the relevant period. They were established by the Order of the Minister of Defence of Ukraine of 5 July 2005, No. 375. This order approved the Regulations on the honorary badges of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine and the Procedure for awarding them. In general, the Honorary Badges of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine significantly expanded the list of awards that can be received by a serviceman or employee of the Armed Forces of Ukraine.

In 2005, the award “For selfless work in the Armed Forces of Ukraine” was established (established by Order No. 128 of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine of 31 August 2005).

In 2006, the honorary badges “For Valour in Military Service” (established by Order of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine of 24 July 2006, No.135) were established. No.135), “For Valiant Military Service to the Motherland” (Order of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine No. 136 of 24 July 2006), and the honorary badge “For Achievements in Military Service” (established by Order of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine No.137 of 24 July 2006). Subsequently, the following decorations were established: “For Merit in Elimination of Consequences of Emergency Situation” (Order of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine No. 111 of 22 October 2008), “Honorary Military Signaller” (Order of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine No. 79 of 29 July 2008).

In accordance with the Law of Ukraine “On the Armed Forces of Ukraine” of 27 March 2020, the position of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine was divided into two positions: the position of the Chief of the General Staff and the position of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. By the Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine No. 5 of 03 April 2020, the established insignia of the Chief of the General Staff – Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine were transformed into the insignia of the Commander-in-Chief.

According to the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, General Valeriy Zaluzhnyi, the existing system of awards was developed in peacetime and did not take into account the war of the Russian Federation against Ukraine. “It is impossible to award people with such insignia for their deeds, for the work they do in war,” said Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine General Valerii Zaluzhnyi and issued an order on 23 December 2021 on new honorary badges of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. Introduced in 2021, the new Commander-in-Chief's award system is based on national military traditions and takes into account the experience of the award systems of Ukraine's partner states. In July 2023, the newest award system of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine was supplemented with new insignia and regulations.

The newly created system of awards of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine includes the following honorary badges:

- “Cross of Merit”;
- “Cross of the Brave”;
- “Golden Cross”;
- “Silver Cross”;

“Steel Cross”;
“Cross of Military Honour”;
“Combatant's Cross”;
“Honour and Memory” Badge;
“For Unbreakable”
“For saving lives” Medal;
“For assistance to the army” Medal;
“For conscientious service” Medal.

Of the award system of the Ministry of Defence of Ukraine, which was in place until 2022, only the award “For Exemplary Service” remained, all the others became history, although they were not officially cancelled, which underlines the respect of the military leadership for the awards presented earlier.

It is particularly important to emphasise the growing trend of taking into account the historical experience of the development of Ukrainian phaleristics. The first official Ukrainian military award introduced in the Army of the Ukrainian People's Republic, the Iron Cross, was included in the new award system.

Among the historical awards included in the new military award system of the Ministry of Defence of Ukraine is the Simon Petliura Cross with the new name “Cross of Valour”. The Cross of the Ukrainian Cossacks of 1947 became the basis for the medal “For Strengthening Defence Capability”. “The Golden Cross for Distinguished Service, established in 1988 by the Main Board of the Brotherhood of Former Soldiers of the 1st Ukrainian Division of the Ukrainian National Army in Toronto, was used as the basis for the Defence Assistance Medal. The medal “For the Sacrifice of Blood in the Fight for the Freedom of Ukraine” was renamed more concisely “For Wounding”, as established by the Presidium of the Ukrainian National Council in 1980. In the centre of the Cross of Special Merit, Knight's Cross, Military Cross, Cross of Valour, and Cross of Honour is a relief Military Trident in a round profiled blue enamel medallion, which is a reproduction of the historical cockade of the Ukrainian National Revolution of 1917–1921.

Both the established award system of the Ministry of Defence of Ukraine and the award system of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine borrowed historical awards. In particular, we are talking about the “Cross of the Brave”, “Gold Cross”, “Silver Cross” and “Combatant Cross”. The “Cross of the Brave”, “Gold Cross” and “Silver Cross” are the insignia of the Ukrainian Insurgent Army in terms of their form and symbolism. They were established by an order of the UPA General Command on 22 January 1944. This is the “UPA Cross of Merit (gold, silver and bronze), which corresponds to the modern award “Cross of the Brave”. Also, this is the UPA Gold Cross of Military Merit of two degrees,

which corresponds to the modern Golden Cross award. And this is the UPA Silver Cross of Military Merit in two degrees, which corresponds to the modern Silver Cross award. “The Ukrainian Combatant Cross is an award given by veteran organisations of Ukrainian soldiers in Europe, the United Kingdom, Canada and the United States. The award was established in 1940 in Krakow. It is the same as the modern-day Combatant's Cross.

This innovation – the borrowing of historical awards and their inclusion in the modern award system – demonstrates the desire for historical continuity and emphasises the continuity of the Ukrainian phaleristic tradition and its continuity in the chronotope of military culture. The revival of Ukrainian awards of different historical periods of Ukrainian statehood in the modern award system, the development of traditional ideological foundations of military symbols testifies to a decisive return to the original sources of Ukrainian phaleristics. Military awards of various historical formations of Ukrainian statehood have become the basis of the modern award system. The fascination with the historical past opens the way to new ideological, theoretical and pictorial approaches to the creation of insignia related to the combat activities of troops and a specific type of military victory.

**ВІДЗНАКИ
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

**THE AWARDS
OF THE MINISTRY OF DEFENSE OF UKRAINE**

**Відзнака
«ХРЕСТ ОСОБЛИВИХ ЗАСЛУГ»
“CROSS OF SPECIAL MERIT” Award**

Відзнакою **«Хрест особливих заслуг»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Збройних сил України, а також інші особи за особливі заслуги у зміцненні обороноздатності держави, врятування життя людини та інші заслуги, які мають або у минулому мали особливе значення для Збройних сил України. Особам, які нагороджені нагрудним знаком «Хрест особливих заслуг», надається право на першочергове зарахування до вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти.

Нагрудний знак «Хрест особливих заслуг» має форму прямого рівностороннього хреста з розбіжними сторонами. Хрест вкритий емаллю пурпурового кольору. Пружка хреста жовтого металу. У центрі хреста на круглому профільованому медальйоні синьої емалі розташований рельєфний Воєнний Тризуб. Медальйон накладено на зображення меча вістрям угору і двох схрещених булав жовтого металу, що розміщені між сторонами хреста. За допомогою скоби жовтого металу відзнака підвішується на шийну стрічку.

Стрічка відзнаки шовкова муарова з поздовжніх смуг малинового кольору – 2,5 мм, білого кольору – 3 мм, малинового кольору – 18 мм, білого кольору – 3 мм, малинового кольору – 2,5 мм.

Розмір хреста: висота – 45 мм, ширина – 45 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка відзнаки – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на шийній стрічці.

**Відзнака
«ЗА ЗРАЗКОВУ СЛУЖБУ»
“FOR EXEMPLARY SERVICE” Award**

Відзнакою **«За зразкову службу»** нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України за зразкове виконання військового обов'язку, підтримання високої бойової готовності військ, високу професійну майстерність, проявлену під час навчань, бойового чергування, самовідданість і стійкість, виявлені під час проходження військової служби.

Відзнака має вигляд хреста з чотирьох пучків розбіжних променів різної довжини та форми білого металу. Посередині хреста розміщено малий Державний Герб України на тлі схрещених мечів вістрям угору, оточених дубово-калиновим вінком. У нижній частині вінка фігурна стрічка, покрита напівпрозорою емаллю малинового кольору, з написом: «ЗА ЗРАЗКОВУ СЛУЖБУ». Зображення мечів та вінка, пружок стрічки та літери напису жовтого металу. Усі зображення і напис рельєфні.

Розмір нагрудного знака – 45 × 45 мм.

Розмір планки: ширина – 35 мм, висота – 9,5 мм.

Планка нагрудного знака являє собою металеву пластинку, обтягнуту стрічкою шовковою муаровою з поздовжніми смужками жовтого кольору – 7 мм, малинового кольору – 5,5 мм, жовтого кольору – 2 мм, синього кольору – 6 мм, жовтого кольору – 2 мм, малинового кольору – 5,5 мм, жовтого кольору – 7 мм.

**Медаль
«ЗАЛІЗНИЙ ХРЕСТ»
“IRON CROSS” Medal**

Відзнакою **«Залізний хрест»** нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України за успішне виконання бойових завдань, проявлені мужність і героїзм під час ведення бойових дій проти ворога України, в анти-терористичних заходах та в операціях з підтримання миру і безпеки під час проходження служби у складі українських національних контингентів.

Медаль «Залізний хрест» має вигляд прямого рівностороннього хреста чорної емалі з окуттям жовтого металу. У центрі хреста розташована чотирипроменева зірка жовтого металу, на яку покладено блакитне коло з жовтою пружкою, в якому вміщено Военний Тризуб.

За допомогою кільця, хрест з'єднується з арматурою для кріплення стрічки у вигляді двох схрещених між собою мечів. За допомогою кріплення хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кріплення і складеною вдвоє. Усі зображення рельєфні.

Зворотний бік медалі з рельєфним написом у один рядок «ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ».

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками жовтого кольору – 5 мм, синього кольору – 5 мм, жовтого кольору – 5 мм, синього кольору – 5 мм, жовтого кольору – 5 мм, синього кольору – 5 мм, жовтого кольору – 5 мм. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками (цангами) для кріплення медалі до однострою.

Розмір хреста: висота – 42 мм, ширина – 42 мм.

Розмір стрічки: довжина – 46 мм, ширина – 35 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ЛИЦАРСЬКИЙ ХРЕСТ»
“KNIGHT'S CROSS” Medal**

Відзнакою «**Лицарський хрест**» нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України, які в умовах з ризиком для життя проявили виняткову хоробрість під час ведення бойових дій проти ворога України, в анти-терористичних заходах та в операціях з підтримання миру і безпеки під час проходження служби у складі українських національних контингентів.

Медаль «Лицарський хрест» має вигляд прямого рівностороннього хреста з розбіжними кінцями. Хрест і пружка жовтого металу. У центрі хреста розташований рельєфний Воєнний Тризуб у круглому профільованому медальйоні синьої емалі. Медальйон накладено на зображення меча вістрям угору і двох схрещених булав білого металу, що розміщені між сторонами хреста. Хрест має випуклий бортик. Усі зображення рельєфні.

За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками синього кольору – 2,5 мм, поперемінно жовтого та синього кольору – 7,5 мм, синього кольору – 15 мм, поперемінно жовтого та синього кольору – 7,5 мм, синього кольору – 2,5 мм.

Розмір медалі: висота – 40 мм (без вушка), ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ВОЄННИЙ ХРЕСТ»
“MILITARY CROSS” Medal**

Відзнакою «**Воєнний хрест**» нагороджуються військовослужбовці офіцерського складу Збройних сил України, службова діяльність яких в мирний час або під час воєнного стану визнана винятково корисною. При повторному нагородженні військовослужбовцю вручається металеве зображення «Гілка дубового листя» жовтого металу, яке розміщується на стрічці медалі. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «Воєнний хрест» має вигляд прямого хреста білої емалі з жовтим кантом покладеного на зорю жовтого металу. Хрест покладений на давньоруські мечі білого металу, що розміщені між сторонами хреста. У центр хреста покладений медальйон охоплений вінком з дубового листя білого металу. У центрі медальйона Воєнний Тризуб жовтого металу. Тло медальйона червоної емалі. Усі зображення рельєфні. За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками зеленого кольору – 9 мм, багряного кольору – 17 мм, зеленого кольору – 9 мм.

Розмір хреста: висота – 44 мм, ширина – 44 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

У випадку повторного нагородження на стрічці розміщується металеве зображення «Гілка дубового листя» жовтого металу, а на планці розміщується металеве зображення «Дубового листка» жовтого металу.

Розмір гілки: довжина – 33 мм, ширина – 7 мм.

Розмір листка: довжина – 16 мм, висота – 8 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ХРЕСТ ДОБЛЕСТІ»
“CROSS OF VALOUR” Medal**

Відзнакою «Хрест доблесті» нагороджуються військовослужбовці рядового, сержантського і старшинського складу Збройних сил України, службова діяльність яких в мирний час або під час воєнного стану визнана винятково корисною. У разі повторного нагородження військовослужбовцю вручається металеве зображення «Гілка дубового листя» кольору хреста, яке розміщується на стрічці медалі. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «Хрест доблесті» має вигляд рельєфного зернистого козацького хреста з видовженою нижньою частиною з окисованого чорного металу. У центрі хреста розташований меч білого металу під Тризубом білого металу. Зворотний бік знака плоский зернистий. Усі зображення рельєфні. За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками багряного кольору – 2 мм, синього кольору – 6 мм, жовтого кольору – 2 мм, синього кольору – 1 мм, жовтого кольору – 2 мм, багряного кольору – 9 мм, жовтого кольору – 2 мм, синього кольору – 1 мм, жовтого кольору – 2 мм, синього кольору – 6 мм, багряного кольору – 2 мм.

Розмір хреста: висота – 46 мм, ширина – 28 мм.

Розмір колодки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

У випадку повторного нагородження на стрічці колодки розміщується металеве зображення «Гілка дубового листя» кольору хреста, а на стрічці планки розміщується металеве зображення «Дубового листка» кольору хреста.

Розмір гілки: довжина – 33 мм, ширина – 7 мм.

Розмір листка: довжина – 16 мм, ширина – 8 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ЗА ПОРАНЕННЯ»
“FOR WOUNDED” Medal**

Відзнакою **«За поранення»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Збройних сил України, а також особи, звільнені в запас або у відставку із військової служби зі Збройних сил України, за особисту мужність і героїзм, самовіддані дії у захисті державного суверенітету і територіальної цілісності України, зразкове виконання військового та службового обов'язку в умовах, пов'язаних із ризиком для життя, які отримали легке або важке поранення. Особу може бути нагороджено медаллю один раз. Під час нагородження вручається медаль та знак у вигляді стилізованого зображення лаврової гілки, що відповідає ступеню поранення. У разі отримання повторного поранення особі вручається знак у вигляді стилізованого зображення лаврової гілки, що відповідає ступеню поранення. Допускається одночасне носіння не більше трьох стилізованих зображень лаврової гілки на стрічці медалі.

Медаль «За поранення» має вигляд обрамленого бортиком медальйона патинованої бронзи із рельєфно-зернистою поверхнею. У центрі медалі розташовано рельєфний Тризуб поверх скошених навхрест вістрям вгору двох мечів, які накладено на круглий терновий вінець. Зворотний бік медалі із рельєфно-зернистою поверхнею з написом у центрі у три рядки: «ЗА ЖЕРТВУ КРОВІ / В БОЯХ ЗА ВОЛЮ / УКРАЇНИ». Над написом розміщено рельєфний напіввінок лаврового листя. У нижній частині фігурна стрічка.

За допомогою кілець медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками чорного кольору – 11 мм, пурпурового кольору – 13 мм, чорного кольору – 11 мм. Залежно від поранення на стрічці розміщується металева зображення «Гілка лаврового листя» жовтого або білого металу.

Діаметр медальйона – 35 мм.

Розмір колодки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір гілки: довжина – 33 мм, ширина – 7 мм.

Розмір листка: довжина – 16 мм, ширина – 7 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі. На стрічці планки горизонтально кріпиться стилізована «Гілка лавра»: за важке поранення – з білого металу, за легке поранення – з жовтого металу.

**Медаль
«ХРЕСТ ПОШАНИ»
“CROSS OF HONOUR” Medal**

Відзнакою **«Хрест пошани»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Збройних сил України, а також інші особи за значний особистий внесок у справу розбудови, розвитку та забезпечення життєдіяльності Збройних сил України, досягнення високих показників у військовій, науковій, освітянській та інших сферах діяльності, бездоганну сумлінну службу та працю, видатні заслуги перед Збройними силами України.

Медаль «Хрест пошани» має форму прямого рівностороннього хреста з розбіжними сторонами. Хрест і пужка білого металу. У центрі хреста на круглому профільованому медальйоні синьої емалі розташований рельєфний Воєнний Тризуб. Медальйон накладено на зображення двох схрещених булав жовтого металу, що розміщені між сторонами хреста. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками жовтого кольору – 2,5 мм, поперемінно жовтого та синього кольору – 7,5 мм, жовтого кольору – 15 мм, поперемінно жовтого та синього кольору – 7,5 мм, жовтого кольору – 2,5 мм.

Розмір медалі: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ЗОЛОТИЙ ТРИЗУБ»
“GOLDEN TRIDENT” Medal**

Відзнакою «**Золотий тризуб**» нагороджуються військовослужбовці та працівники Збройних сил України, які досягли високих показників у бойовій і професійній підготовці, є взірцем вірності присязі, виконання військового та службового обов'язку, успішно керують підлеглими, зразково виконують інші військові та службові обов'язки.

Медаль «Золотий Тризуб» має вигляд жовтого Воєнного Тризуба, який покладено на вінок з переплетеного листя та кетягів калини жовтого металу. Усі зображення – рельєфні. За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками (зліва направо): синього кольору – 4 мм, жовтого кольору – 27 мм, синього кольору – 4 мм.

Розмір медалі: висота – 39 мм (без вухка), ширина – 35 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

Медаль
«ЗА ЗМІЦНЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ»
“FOR STRENGTHENING DEFENCE CAPABILITIES” Medal

Відзнакою **«За зміцнення обороноздатності»** нагороджуються особи старшого та вищого офіцерського складу та працівники Збройних сил України, а також інші особи за особистий внесок у справу зміцнення обороноздатності держави, підтримання високої бойової готовності родів військ і сил.

Медаль «За зміцнення обороноздатності» має вигляд стилізованого хреста, у вигляді зернистих щитів жовтого металу. Хрест покладений на давньоруські мечі білого металу, що розміщені між сторонами хреста. У центр хреста покладений медальйон охоплений вінком з лаврового листя білого металу. У центрі медальйона Воєнний Тризуб жовтого металу. Тло медальйона малинової емалі. Усі зображення рельєфні. За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками синього кольору – 4 мм, жовтого кольору – 6 мм, багряного кольору – 6 мм, жовтого кольору – 3 мм, багряного кольору – 6 мм, жовтого кольору – 6 мм, синього кольору – 4 мм.

Розмір хреста: висота – 39 мм, ширина – 39 мм.

Розмір колодки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

Медаль
«ЗІРКА ВІЙСЬКОВОГО БРАТЕРСТВА»
“STAR OF MILITARY BROTHERHOOD” Medal

Відзнакою **«Зірка військового братерства»** нагороджуються особи старшого та вищого офіцерського складу, працівники Збройних сил України, а також інші особи за вагомий внесок у справу розвитку співробітництва у військовій сфері, підтримання миру та дружніх відносин між збройними силами держав.

Медаль «Зірка військового братерства» має вигляд прямої восьмигранної зірки з жовтого металу. У центрі зірки стилізоване зображення Земної кулі, охопленої вінком з дубового листа білого металу. У центрі медальйона воєнний Тризуб жовтого металу. Усі зображення рельєфні. За допомогою кільця зірка з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками (цангами) для кріплення медалі до однострою (одягу).

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками синього кольору – 2 мм, сірого кольору – 3 мм, жовтого кольору – 1,5 мм, синього кольору – 1,5 мм, сірого кольору – 3 мм, синього кольору – 13 мм, сірого кольору – 3 мм, синього кольору – 1,5 мм, жовтого кольору – 1,5 мм, сірого кольору – 3 мм, синього кольору – 2 мм.

Розмір зірки: висота – 40 мм (без вушка), ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ЗАХИСНИКУ УКРАЇНИ»
“DEFENDER OF UKRAINE” Medal**

Відзнакою **«Захиснику України»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Збройних сил України, а також інші особи за зразкове виконання військового та службового обов'язку, а також інші заслуги перед Збройними силами України.

Медаль «Захиснику України» має вигляд медальйону у формі кола, обрамленого рельєфним вінком з дубового листя. У центрі медальйону рельєфне зображення архистратига Михаїла з піднятим до гори вогняним мечем та круглим щитом із зображенням Воєнного Тризуба у центрі. Фігура архистратига Михаїла символізує готовність до бою. Усі елементи медалі жовтого металу. Усі зображення рельєфні.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками синього кольору – 7 мм, жовтого кольору – 6 мм, багряного кольору – 9 мм, жовтого кольору – 6 мм, синього кольору – 7 мм.

Розмір медалі: висота – 37 мм (без вушка), ширина – 37 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ЗА СПРИЯННЯ ОБОРОНИ»
“FOR CONTRIBUTION TO DEFENCE” Medal**

Відзнакою **«За сприяння обороні»** нагороджуються працівники Збройних сил України та інші особи за значний особистий внесок у справу розвитку Збройних сил України, плідну співпрацю з Міністерством оборони України та інші заслуги перед Збройними силами України. У разі повторного нагородження вручається металеве зображення «Гілка лаврового листа» кольору хреста, яке розміщується на стрічці медалі. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «За сприяння обороні» має форму прямого рівностороннього розширеного хреста з розбіжними сторонами із пружкою. У центрі хреста розташований Воєнний Тризуб обвінчаний навколо стилізованим лавровим вінком. Усі елементи виконані з жовтого металу. Зображення рельєфні. Зворотний бік медалі плоский. За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками (зліва направо): багряного кольору – 2 мм, жовтого кольору – 11 мм, сірого кольору – 9 мм, жовтого кольору – 11 мм, багряного кольору – 2 мм. У випадку повторного нагородження на стрічці розміщується металеве зображення «Гілка лаврового листа» кольору хреста, а на стрічці планки розміщується металеве зображення «Лаврового листка» жовтого металу.

Розмір хреста: висота – 35 мм, ширина – 35 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір гілки: довжина – 33 мм, ширина – 7 мм.

Розмір листка: довжина – 16 мм, ширина – 7 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ХРЕСТ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК»
“CROSS OF THE LAND FORCES” Medal**

Відзнакою «**Хрест Сухопутних військ**» нагороджуються військовослужбовці та працівники Сухопутних військ Збройних сил України за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій і трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Сухопутних військ Збройних сил України. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «Хрест Сухопутних військ» має вигляд фігурного хреста вкритого емаллю малинового кольору, навколо якого – подвійна пружка жовтого металу. У центрі хреста розташований медальйон, який має вигляд круга синьої емалі, охопленого вінком з лаврового листа жовтого металу. У центрі медальйона Воєнний Тризуб жовтого металу. Хрест покладено на дві схрещені шаблі жовтого металу вістрям угору, що розміщені між сторонами хреста. Усі зображення рельєфні. Хрест має випуклий бортик.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбовидного знака «Зоря» жовтого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з позовжніми смужками оливкового кольору – 12 мм, малинового кольору – 4 мм, жовтого кольору – 3 мм, малинового кольору – 4 мм, оливкового кольору – 12 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм (без вушка), ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір «Зорі»: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

Медаль
«ХРЕСТ ПОВІТРЯНИХ СИЛ»
“CROSS OF THE AIR FORCE” Medal

Відзнакою «Хрест Повітряних сил» нагороджуються військовослужбовці та працівники Повітряних сил Збройних сил України за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій і трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Повітряних сил Збройних сил України. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «Хрест Повітряних сил» має форму прямого рівностороннього хреста з розбіжними кінцями вкритого емаллю блакитного кольору. На лицьовій стороні хреста розташований рельєфний Крилатий Воєнний Тризуб Повітряних сил Збройних сил України жовтого металу. Усі зображення рельєфні. Хрест має випуклу позолочену пружку.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбовидного знака «Зоря» жовтого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками (зліва направо): блакитного кольору – 8,5 мм, темно-синього кольору – 3,5 мм, блакитного кольору – 3 мм, жовтого кольору – 5 мм, блакитного кольору – 3 мм, темно-синього кольору – 3,5 мм, блакитного кольору – 8,5 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм (без вушка), ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір «Зорі»: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

Медаль
«ХРЕСТ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ»
“CROSS OF THE NAVAL FORCES” Medal

Відзнакою **«Хрест Військово-морських сил»** нагороджуються військово-вслужбовці та працівники Військово-морських сил Збройних сил України за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій і трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Військово-морських сил Збройних сил України. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «Хрест Військово-морських сил» має форму прямого рівностороннього хреста з розбіжними кінцями, вкритого емаллю чорного кольору, кант хреста у вигляді канату, кути хреста в формі куль, жовтого металу. На вертикальній осі хреста розміщено меч гетьмана Петра Сагайдачного жовтого металу, вістря угору. На меч по центру покладено якір та рельєфний Воєнний Тризуб жовтого металу. Усі зображення рельєфні. Зворотний бік медалі плоский.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

У випадку повторного нагородження на стрічці та планці розміщується металеве зображення ромбовидного знака «Зоря» жовтого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками білого кольору – 8,5 мм, блакитного кольору – 2 мм, білого кольору – 1,5 мм, блакитного кольору – 11 мм, білого кольору – 1,5 мм, блакитного кольору – 2 мм, білого кольору – 8,5 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір «Зорі»: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ХРЕСТ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ»
“CROSS OF SPECIAL OPERATION FORCES” Medal**

Відзнакою **«Хрест Сил спеціальних операцій»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Сил спеціальних операцій Збройних сил України за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій чи трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Сил спеціальних операцій Збройних сил України. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль **«Хрест Сил спеціальних операцій»** має форму прямого рівностороннього хреста з розбіжними кінцями вкритого чорною емаллю. Гострі кути хреста скошені. У центрі відзнаки розміщена емблема Сил спеціальних операцій – вовкулака, що крокує. Емблема покладена на вінок білого металу. Між сторонами хреста розміщено давньоруські мечі білого металу, вістря угору. Зворотний бік медалі плоский. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбовидного знака **«Зоря»** білого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками чорного кольору – 3,5 мм, сірого кольору – 12,5 мм, білого кольору – 3 мм, сірого кольору – 12,5 мм, чорного кольору – 3,5 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм (без вухка), ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір **«Зорі»**: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

Медаль
«ХРЕСТ СИЛ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ»
“CROSS OF TERRITORIAL DEFENSE FORCES” Medal

Відзнакою **«Хрест Сил територіальної оборони»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Сил територіальної оборони Збройних сил України за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій чи трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Сил територіальної оборони Збройних сил України. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль **«Хрест Сил територіальної оборони»** має вигляд рельєфного прямого рівностороннього хреста зі сторонами у вигляді стилізованих фортечних веж жовтого металу. У центрі хреста розташований медальйон, який має вигляд круга синьої емалі, охопленого вінком з лаврового листа жовтого металу. У центрі медальйона Воєнний Тризуб жовтого металу. Між сторонами хреста рельєфні рушниці жовтого металу. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбовидного знака **«Зоря»** жовтого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками жовтого кольору – 3,5 мм, синього кольору – 8,5 мм, жовтого кольору – 11 мм, синього кольору – 8,5 мм, жовтого кольору – 3,5 мм.

Розмір хреста: висота – 37 мм, ширина – 37 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір **«Зорі»**: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ХРЕСТ СИЛ ЛОГІСТИКИ»
“CROSS OF LOGISTICS FORCES” Medal**

Відзнакою **«Хрест Сил логістики»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Сил логістики Збройних сил України за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій чи трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Сил логістики Збройних сил України. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «Хрест Сил логістики» має фігуру подібну до форми хреста, утворену із вказівних стріл напруму руху, що виходять з чотирикутника. Фігура вкрита емаллю синього кольору. Пружка хреста білого металу. У центрі хреста елемент емблеми Сил логістики – лицарський обладунок білого металу. Між сторонами утвореного хреста розміщено пірначі жовтого металу, ударною частиною угору. Зворотний бік медалі плоский. Усі зображення рельєфні.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбовидного знака «Зоря» білого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками жовтого кольору – 3,5 мм, темно-синього кольору – 8,5 мм, білого кольору – 11 мм, темно-синього кольору – 8,5 мм, жовтого кольору – 3,5 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм (без вушка), ширина – 40 мм.

Розмір колодки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір «Зорі»: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ХРЕСТ СИЛ ПІДТРИМКИ»
“CROSS OF SUPPORT FORCES” Medal**

Відзнакою **«Хрест Сил підтримки»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Сил підтримки Збройних сил України за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій чи трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Сил підтримки Збройних сил України. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «Хрест Сил підтримки» має форму прямого рівностороннього хреста з розбіжними кінцями вкритого емаллю чорного кольору. Пружка хреста білого металу. У центрі хреста розміщено елемент емблеми Командування Сил підтримки – чотири складені у вінок лицарські рукавиці покладені на два схрещені мечі вістрям донизу жовтого металу. Зворотний бік медалі плоский. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбовидного знака «Зоря» жовтого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками жовтого кольору – 3,5 мм, чорного кольору – 8,5 мм, білого кольору – 11 мм, чорного кольору – 8,5 мм, жовтого кольору – 3,5 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір «Зорі»: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ХРЕСТ МЕДИЧНИХ СИЛ»
“CROSS OF MEDICAL FORCES” Medal**

Відзнакою «**Хрест Медичних сил**» нагороджуються військовослужбовці та працівники Медичних сил Збройних сил України за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій чи трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Медичних сил Збройних сил України. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «Хрест Медичних сил» має форму прямого рівностороннього ступінчастого хреста вкритого емаллю червоного кольору. У центрі хреста елемент емблеми Командування Медичних сил – меч вістрям донизу, обв'язаний жовтою смужкою, жовтого металу. Пружка хреста білого металу. Зворотний бік медалі плоский. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбовидного знака «Зоря» білого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками (зліва направо): жовтого кольору – 3,5 мм, червоного кольору – 8,5 мм, білого кольору – 11 мм, червоного кольору – 8,5 мм, жовтого кольору – 3,5 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм (без вушка), ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір «Зорі»: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

Медаль
«ХРЕСТ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВИХ ВІЙСЬК»
“CROSS OF AIRBORNE ASSAULT TROOPS” Medal

Відзнакою **«Хрест Десантно-штурмових військ»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Десантно-штурмових військ Збройних сил України за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій чи трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Десантно-штурмових військ Збройних сил України. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль **«Хрест Десантно-штурмових військ»** являє собою прямий рівносторонній хрест, утворений чотирма куполами парашутів. Хрест вкритий темно-бордовою емаллю (кольору «марун»). Пружка хреста жовтого металу. На хрест покладено емблему Десантно-штурмових військ жовтого металу – вертикальний меч вістрям до долу, лезо якого лежить на розкритому парашуті. Від парашута у бічні сторони до гори відходять крила. Зворотний бік медалі плоский. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбічного знака **«Зоря»** жовтого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками кольору «марун» – 16 мм, білого кольору – 3 мм, кольору «марун» – 16 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір **«Зорі»**: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

Медаль
«ХРЕСТ ВІЙСЬК ЗВ'ЯЗКУ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ»
“CROSS OF COMMUNICATIONS AND CYBER SECURITY FORCES”
Medal

Відзнакою **«Хрест Військ зв'язку та кібербезпеки»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Військ зв'язку та кібербезпеки Збройних сил України за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій чи трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Військ зв'язку та кібербезпеки Збройних сил України. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «Хрест Військ зв'язку та кібербезпеки» має форму профільованого стрільчастого хреста білого металу. У центрі хреста емблема Військ зв'язку та кібербезпеки – восьмипроменева зірка жовтого металу. Від зірки по сторонам хреста відходять накладені одна на одну послідовно чотири орбіти. Між сторонами хреста розміщені блискавки, що виходять із зірки. Зворотній бік медалі плоский. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбовидного знака «Зоря» білого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками жовтого кольору – 3,5 мм, білого кольору – 8,5 мм, чорного кольору – 11 мм, білого кольору – 8,5 мм, жовтого кольору – 3,5 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм (без вушка), ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір «Зорі»: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

Медаль
«ХРЕСТ РАКЕТНИХ ВІЙСЬК І АРТИЛЕРІЇ»
“CROSS OF MISSILE TROOPS AND ARTILLERY” Medal

Відзнакою **«Хрест ракетних військ і артилерії»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Збройних сил України, які проходять службу або працюють в підрозділах ракетних військ і артилерії, за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій чи трудовій діяльності та відмінні особисті показники у бойовій підготовці. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль «Хрест ракетних військ і артилерії» має форму прямого рівностороннього хреста з розбіжними кінцями вкритого червоною емаллю. Пружка хреста жовтого металу. У центрі хреста розташований медальйон, який має вигляд кола синьої емалі, охопленого вінком з лаврового листа жовтого металу. У центрі медальйона Воєнний Тризуб жовтого металу. Між сторонами хреста гарматні стволи жовтого металу. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками) для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбовидного знака «Зоря» жовтого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками жовтого кольору – 3,5 мм, червоного кольору – 8,5 мм, жовтого кольору – 11 мм, червоного кольору – 8,5 мм, жовтого кольору – 3,5 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір «Зорі»: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

Медаль
«ХРЕСТ ДЕРЖАВНОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ТРАНСПОРТУ»
“CROSS OF THE STATE SPECIAL TRANSPORT SERVICE” Medal

Відзнакою **«Хрест Державної спеціальної служби транспорту»** нагороджуються військовослужбовці та працівники Державної спеціальної служби транспорту за бездоганну службу та працю, старанність, розумну ініціативу, високі особисті досягнення у службовій чи трудовій діяльності, відмінні особисті показники у бойовій підготовці, видатні заслуги та значний особистий внесок у справу розвитку Державної спеціальної служби транспорту. Загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів.

Медаль **«Хрест Державної спеціальної служби транспорту»** має форму прямого рівностороннього хреста з розбіжними кінцями вкритого темно-зеленою емаллю. Пружка хреста жовтого металу. У центрі хреста розташовано колесо Меркурія з крилами жовтого металу. Над колесом – Воєнний Тризуб. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця хрест з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою. У випадку повторного нагородження на стрічці та на планці розміщується металеве зображення ромбічного знака **«Зоря»** жовтого металу.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками темно-зеленого кольору – 8,5 мм, жовтого кольору – 3,5 мм, темно-зеленого кольору – 11 мм, жовтого кольору – 3,5 мм, темно-зеленого кольору – 8,5 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм (без вушка), ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір **«Зорі»**: довжина – 9 мм, ширина – 9 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ВОЇН-МИРОТВОРЕЦЬ»
“WARRIOR-PEACEMAKER” Medal**

Відзнакою «**Воїн-миротворець**» нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України, які брали участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі українських національних контингентів, як національний персонал місії Організації Об'єднаних Націй, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, операцій Європейського Союзу та НАТО не менше 60 днів, а також ті військовослужбовці, які отримали поранення, захворювання або травми під час проходження служби у складі українських національних контингентів, як національний персонал місії Організації Об'єднаних Націй, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, операцій Європейського Союзу та НАТО незалежно від терміну перебування у них.

Повторне нагородження відзнакою не проводиться. У разі участі військовослужбовця у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки декілька разів йому вручається планка білого кольору з назвою країни, в якій проходила операція. Допускається одночасне носіння не більше трьох планок на стрічці медалі.

Медаль «Воїн-миротворець» має вигляд медальйона діаметром 35 мм білого металу. У центрі медальйона розташоване стилізоване зображення Земної кулі у лавровому вінку, яка підтримана з різних сторін латинськими рукавицями. Зворотний бік медалі плоский з зображенням стилізованого лаврового вінка. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кілець медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На стрічці розташовується планка білого кольору з назвою країни латинськими літерами, в якій проходила миротворча операція. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками жовтого кольору – 4 мм, синього кольору – 8 мм, сірого кольору – 2 мм, блакитного кольору – 7 мм, сірого кольору – 2 мм, синього кольору – 8 мм, жовтого кольору – 4 мм.

Розмір медалі: висота – 35 мм (без вухка), ширина – 35 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«ВETERАН СЛУЖБИ»
“VETERAN OF SERVICE” Medal**

Відзнакою «**Ветеран служби**» нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України за високі показники у бойовій і професійній підготовці, зразкове виконання військового обов'язку і які мають 25 і більше років військової служби.

Медаль «Ветеран служби» має вигляд чотирипроменевої зорі, в центрі якої зображено обладунок з військовою арматурою жовтого металу. Зворотний бік медалі плоский. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками малинового кольору – 8 мм, сірого кольору – 6 мм, малинового кольору – 2 мм, сірого кольору – 3 мм, малинового кольору – 2 мм, сірого кольору – 6 мм, малинового кольору – 8 мм.

Розмір медалі: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«20 РОКІВ СУМЛІННОЇ СЛУЖБИ»
Medal for “20 YEARS OF CONSCIENTIOUS SERVICE”**

Відзнакою «**20 років сумлінної служби**» нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України, які сумлінно і чесно виконують військовий обов'язок та мають 20 років військової служби.

Медаль «20 років сумлінної служби» має вигляд чотирипроменевої зорі з білого металу, в центрі якої зображено обладунок з військовою арматурою білого металу. Зворотний бік медалі плоский. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками малинового кольору – 8 мм, сірого кольору – 6 мм, малинового кольору – 7 мм, сірого кольору – 6 мм, малинового кольору – 8 мм.

Розмір медалі: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«15 РОКІВ СУМЛІННОЇ СЛУЖБИ»
Medal for “15 YEARS OF CONSCIENTIOUS SERVICE”**

Відзнакою «**15 років сумлінної служби**» нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України, які сумлінно і чесно виконують військовий обов'язок та мають 15 років військової служби.

Медаль «15 років сумлінної служби» має вигляд чотирипроменевої зорі, в центрі якої зображено обладунок з військовою арматурою з жовтого патинованого металу. Зворотний бік медалі плоский. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками малинового кольору – 11 мм, сірого кольору – 3 мм, малинового кольору – 2 мм, сірого кольору – 3 мм, малинового кольору – 2 мм, сірого кольору – 3 мм, малинового кольору – 11 мм.

Розмір медалі: висота – 40 мм (без вушка), ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Медаль
«10 РОКІВ СУМЛІННОЇ СЛУЖБИ»
Medal for “10 YEARS OF CONSCIENTIOUS SERVICE”**

Відзнакою «**10 років сумлінної служби**» нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України, які сумлінно і чесно виконують військовий обов'язок та мають 10 років військової служби.

Медаль «10 років сумлінної служби» має вигляд чотирипроменевої зорі, в центрі якої зображено обладунок з військовою арматурою з білого металу затемненого методом патинування. Зворотний бік медалі плоский. Усі зображення – рельєфні.

За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині – прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками малинового кольору – 11 мм, сірого кольору – 3 мм, малинового кольору – 7 мм, сірого кольору – 3 мм, малинового кольору – 11 мм.

Розмір медалі: висота – 40 мм (без вушка), ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**ПОЧЕСНІ НАГРУДНІ ЗНАКИ
ГОЛОВНОКОМАНДУВАЧА
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

**AWARDS
OF THE COMMANDER-IN-CHIEF
OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE**

**Почесний нагрудний знак
«ХРЕСТ ЗАСЛУГИ»
“CROSS OF MERIT”**

Відзнака «Хрест Заслуги» в системі нагород Головнокомандувача Збройних сил України має статус найвищої нагороди. Хрестом Заслуги нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України за особливі заслуги у захисті державного суверенітету, територіальної цілісності України та видатні успіхи в командуванні з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами, керівництві органами військового управління та структурними підрозділами в мирний час та під час дії особливого періоду, в об'єднаних, антитерористичних операціях, а також операціях з підтримання миру та безпеки, визначний особистий внесок у справу розбудови і розвитку Збройних сил України.

Інші особи нагороджуються відзнакою «Хрест Заслуги» за визначний особистий внесок у розбудову і розвиток Збройних сил України, зміцнення співробітництва у військовій, науковій, соціальній, культурній сферах життєдіяльності військ, волонтерську діяльність та інші заслуги.

Встановлено, що Хрестом Заслуги можуть бути нагороджені військовослужбовці, які відзначені однією із таких відзнак як «Хрест хоробрих», «Золотий хрест», «Срібний хрест» або «Сталевий хрест». Інші особи – після нагородження відзнакою «Сприяння війську». За рішенням Головнокомандувача Збройних сил України нагородження може відбутися і без врахування цих вимог у разі здійснення особою визначного вчинку.

Нагрудний знак виготовляється з жовтого металу і має форму прямого рівностороннього хреста синьої емалі з розширеними фігурними кінцями та пружкою жовтого металу. У центрі хреста розташовано круглий медальйон синьої емалі із пружкою жовтого металу. В середині медальйону вміщено зображення Військового тризуба жовтого металу. Хрест покладено на перехрещені булави жовтого металу. Усі зображення рельєфні.

За допомогою вушка з кільцем хрест з'єднується з шийною стрічкою, протягнутою через кільце.

Стрічка відзнаки шовкова муарова з поздовжніх смуг синього кольору – 10 мм, жовтого кольору – 3 мм, синього кольору – 2 мм, жовтого кольору – 3 мм, синього кольору – 2 мм, жовтого кольору – 3 мм, синього кольору – 10 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка відзнаки – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на шийній стрічці.

**Почесний нагрудний знак
«ХРЕСТ ХОРОБРИХ»
“CROSS OF THE BRAVE”**

Нагрудним знаком **«Хрест хоробрих»** нагороджуються військово-вслужбовці та працівники Збройних сил України за героїчний вчинок, пов'язаний з ризиком для життя під час участі у бойових діях об'єднаних, антитерористичних операцій, а також операціях з підтримання миру та безпеки, ліквідації наслідків природних та техногенних катастроф, інших надзвичайних ситуацій.

Нагрудним знаком можуть нагороджуватися повторно, при чому загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів. У разі повторного нагородження особі вручається металеве зображення із бронзи «Гілка дубового листа», яке розміщується на стрічці нагрудного знака.

Нагрудний знак «Хрест Хоробрих» виготовляється з металу бронзового кольору і має форму козацького хреста з рівним полем верхньої частини і гострим полем нижньої частини горизонтальних сторін хреста. Нижня частина вертикальних сторін хреста видовжена та утворює гострий кут. Рельєф хреста збільшується вертикально від країв до центру. У центрі хреста розташовано рівносторонній ромб із вміщеним зображенням Тризуба. Хрест має широкий випуклий бортик. Усі зображення рельєфні.

За допомогою кільця знак з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка знаку шовкова муарова з позовжніми смужками багряного кольору – 6 мм, чорного кольору – 6 мм, багряного кольору – 11 мм, чорного кольору – 6 мм, багряного кольору – 6 мм.

Розмір хреста: висота – 45 мм, ширина – 35 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір гілки: довжина – 34 мм, ширина – 7 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка нагрудного знака – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на нагрудному знаку.

**Почесний нагрудний знак
«ЗОЛОТИЙ ХРЕСТ»
“GOLDEN CROSS”**

Нагрудним знаком «**Золотий хрест**» нагороджуються особи рядового, сержантського і старшинського складу Збройних сил України за успішне виконання бойових завдань під час проведення об'єднаних, антитерористичних операцій, а також операцій з підтримання миру та безпеки, високі показники у бойовій підготовці, бездоганне несення бойового чергування, вартової служби та військової служби у повсякденній діяльності.

Нагрудним знаком можуть нагороджуватися повторно, при чому загальна кількість нагороджень не має перевищувати трьох разів. У разі повторного нагородження особі вручається металеве зображення золотого кольору «Гілка дубового листя», яке розміщується на стрічці нагрудного знака.

Нагрудним знаком, як правило, нагороджуються особи, які раніше нагороджувалися нагрудним знаком «Сталевий хрест». Нагородження може відбутися і без врахування цих вимог у разі здійснення особою визначного вчинку.

Нагрудний знак «Золотий хрест» виготовляється з жовтого металу і має форму прямого рівностороннього ограненого хреста із широким бортиком. Сторони хреста завершуються ограничим стрільчастим навершям. У центрі хреста розміщено рівносторонній ромб синьої емалі із вміщеним зображенням Військового тризуба жовтого металу. На діагоналях хреста давньоруські мечі жовтого металу. Усі зображення рельєфні.

За допомогою кільця знак з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застілками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка знаку шовкова муарова з поздовжніми смужками темно-червоного кольору – 8 мм, чорного кольору – 6 мм, темно-червоного кольору – 7 мм, чорного кольору – 6 мм, темно-червоного кольору – 8 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір гілки: довжина – 34 мм, ширина – 7 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка нагрудного знака – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на нагрудному знаку.

**Почесний нагрудний знак
«СРІБНИЙ ХРЕСТ»
“SILVER CROSS”**

Нагрудним знаком «Срібний хрест» нагороджуються особи офіцерського складу Збройних сил України за особистий внесок у справу розбудови і розвитку Збройних сил України, успішне виконання бойових завдань під час проведення об'єднаних, антитерористичних операцій, а також операцій з підтримання миру та безпеки, високі показники у бойовій підготовці, бездоганне несення бойового чергування, вартової служби та військової служби у повсякденній діяльності.

Нагрудним знаком можуть нагороджувати повторно, при чому загальна кількість нагороджень не може перевищувати трьох разів. У разі повторного нагородження особі вручається металеве зображення ромбічного знака «Зоря», яке розміщується на стрічці нагрудного знака.

Нагрудним знаком, як правило, нагороджуються особи, які раніше нагороджувалися нагрудним знаком «Сталевий хрест». Нагородження може відбутися і без врахування цих вимог у разі здійснення особою визначного вчинку.

У виняткових випадках нагрудним знаком можуть бути нагороджені особи сержантського або старшинського складу Збройних сил України, що виконували обов'язки на офіцерських посадах під час ведення бойових дій, та раніше нагороджувалися нагрудним знаком «Сталевий хрест».

Нагрудний знак «Срібний хрест» виготовляється з білого металу і має форму прямого рівностороннього ограненого хреста із широким бортиком. Сторони хреста завершуються ограненим стрільчастим навершям. У центрі хреста розміщено рівносторонній ромб синьої емалі із вміщеним зображенням Військового тризуба жовтого металу. На діагоналях хреста пірначі білого металу. Усі зображення рельєфні.

За допомогою кільця знак з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка знаку шовкова муарова з поздовжніми смужками сірого кольору – 11 мм, синього кольору – 4 мм, жовтого кольору – 5 мм, синього кольору – 4 мм, сірого кольору – 11 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір ромбічного знака «Зоря»: довжина – 7 мм, ширина – 7 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка нагрудного знака – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на нагрудному знаку.

**Почесний нагрудний знак
«СТАЛЕВИЙ ХРЕСТ»
“STEEL CROSS”**

Нагрудним знаком «**Сталевий хрест**» нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України за виконання бойових завдань під час проведення об'єднаних, антитерористичних операцій, а також операцій з підтримання миру та безпеки, високі показники у бойовій підготовці, несення бойового чергування, вартової служби та військової служби у повсякденній діяльності.

Нагрудним знаком можуть нагороджувати повторно, при чому загальна кількість нагороджень не може перевищувати трьох разів. У разі повторного нагородження особі вручається металеве зображення бронзового кольору «Гілка дубового листа», яке розміщується на стрічці нагрудного знака.

Нагрудний знак «Сталевий хрест» виготовляється з білого металу і має форму прямого рівностороннього хреста із сторонами у вигляді ударних частин пірначів. У центрі хреста розміщено медальйон червоної емалі із вміщеним зображенням гербової фігури «Острога» жовтого металу з герба гетьмана Костянтина Острозького. Медальйон охоплений вінком з дубового листа жовтого металу. Усі зображення рельєфні.

За допомогою кільця знак з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка знаку шовкова муарова з поздовжніми смужками сіро-сталевого кольору – 13 мм, багряного кольору – 9 мм, сірого-сталевого кольору – 13 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір гілки: довжина – 34 мм, ширина – 7 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка нагрудного знака – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на нагрудному знаку.

**Почесний нагрудний знак
«ХРЕСТ ВІЙСЬКОВА ЧЕСТЬ»
“CROSS OF MILITARY HONOUR”**

Відзнакою **«Хрест Військова честь»** нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України, вислуга яких становить не менше 20 років військової служби у Збройних силах України, за значний особистий внесок у розбудову та розвиток Збройних сил України, зразкове виконання військового обов'язку в мирний час та під час дії особливого періоду або у разі здійснення особою визначного вчинку.

Відзнака виготовляється з жовтого металу і має форму прямого рівностороннього хреста з розширеними сторонами білої емалі та пружкою жовтого металу. Хрест розміщений на круглому лавровому вінку зеленої емалі. В центрі хреста на картуші жовтого кольору покладено видовжений восьмигранний медальйон синього кольору, в якому зображено козака з мушкетом з гербу Війська Запорізького. Посередині картуша у верху розташовано Тризуб. Усі зображення рельєфні.

За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка знаку шовкова муарова з поздовжніми смужками білого кольору – 13 мм, синього кольору – 3 мм, жовтого кольору – 3 мм, синього кольору – 3 мм, білого кольору – 13 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка нагрудного знаку – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на нагрудному знаку.

**Почесний нагрудний знак
«КОМБАТАНСЬКИЙ ХРЕСТ»
“COMBATANT'S CROSS”**

Відзнакою «**Комбатанський хрест**» нагороджуються військовослужбовці Збройних сил України при звільненні з військової служби в запас або у відставку за сумлінне виконання військового обов'язку, які мають вислугу не менше 25 років військової служби або звільняються за станом здоров'я, якщо його втрата пов'язана з проходженням військової служби. Можуть нагороджуватися особи, звільнені з військової служби в запас або у відставку, за особистий внесок у справу розбудови та розвитку Збройних сил України, які на час звільнення мали вислугу у Збройних силах України не менше 25 років військової служби або звільнені за станом здоров'я, якщо його втрата пов'язана з проходженням служби.

Відзнака «Комбатанський хрест» виготовляється з жовтого металу і має форму рівностороннього хреста з Т-подібними кінцями чорної емалі та жовтою пружкою. У центрі хреста розміщено медальйон синьої емалі із пружкою та Військовим тризубом жовтого металу. Хрест покладено на перехрещенні між сторонами давньоруські мечі жовтого металу. Усі зображення рельєфні.

За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка знаку шовкова муарова з поздовжніми смужками жовтого кольору – 2 мм, синього кольору – 11 мм, чорного кольору – 9 мм, синього кольору – 11 мм, жовтого кольору – 2 мм.

Розмір хреста: висота – 40 мм, ширина – 40 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Нагрудний знак
«ЧЕСТЬ ТА ПАМ'ЯТЬ»
“HONOUR AND MEMORY” Badge**

Нагрудний знак «**ЧЕСТЬ ТА ПАМ'ЯТЬ**» виготовляється з жовтого металу і являє собою рельєфну чотирьохпелюсткову квітку маку червоної емалі із пружкою жовтого металу. У центрі квітки круглий медальйон чорної емалі із пружкою жовтого металу, всередині якого розміщено рельєфне зображення Військового тризуба. На діагоналях квітки вістря мечів жовтого металу. Квітка спирається у нижній частині на асиметричні V-подібні рельєфні листки маку чорної емалі з пружками жовтого металу. Зворотний бік нагрудного знака плаский, на ньому міститься застібка для прикріплення до одягу.

Розмір нагрудного знака: висота – 45 мм, ширина – 23,5 мм.

**Почесний нагрудний знак
«ЗА НЕЗЛАМНІСТЬ»
“FOR UNBREAKABLE”**

Відзнака «**За незламність**» вручається військовослужбовцям та працівникам Збройних сил України, які брали безпосередню участь в об'єднаних, антитерористичних операціях, а також операціях з підтримання миру та безпеки, забезпечували їх проведення та перебували в полоні.

Відзнака виготовляється у вигляді медалі з білого оксидованого металу у формі кола утвореного колючим дротом. В коло вписаний прямий рівносторонній хрест оксидованого чорного металу з бортиком срібного металу. У центрі хреста розміщено медальйон чорної емалі із пружкою та зображення птаха Фенікс жовтого металу. Медальйон покладено на меч срібного металу розміщеного на вертикальній осі хреста вістрям додолу. На зворотньому боці медалі напис в один рядок: «ЗА НЕЗЛАМНІСТЬ».

За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотньому боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка знаку шовкова муарова з позовжніми смужками пурпурного кольору – 11 мм, чорного кольору – 13 мм, пурпурного кольору – 11 мм.

Розмір медалі: діаметр – 32 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Почесний нагрудний знак
«ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТТЯ»
“FOR SAVING LIVES”**

Відзнака **«За збереження життя»** вручається військовослужбовцям, працівникам Збройних сил України, які врятували життя військовослужбовцю чи працівнику Збройних сил України, іншій особі у мирний час, під час участі у бойових діях, об'єднаних, антитерористичних операціях, а також операціях з підтримання миру та безпеки, ліквідації наслідків природних та техногенних катастроф, інших надзвичайних ситуацій. Відзнакою можуть бути нагороджені також інші особи, які врятували життя військовослужбовцю чи працівнику Збройних сил України.

Медаль «За збереження життя» виготовляється з білого металу у вигляді подовженого шестигранника. На лицьовому боці медалі зображено шестипроменеву «Зірку життя» утворену із трьох перехрещених санітарних ношей. На вертикальній осі зірки розміщено посох Асклепія, Ескулапа. На зворотньому боці напис у два рядки: «ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТТЯ». Усі зображення рельєфні.

За допомогою кільця медаль з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотньому боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка знаку шовкова муарова з позовжніми смужками темно-червоного кольору – 3 мм, білого кольору – 3 мм, темно-червоного кольору – 9 мм, білого кольору – 5 мм, темно-червоного кольору – 9 мм, білого кольору – 3 мм, темно-червоного кольору – 3 мм.

Розмір медалі: висота – 40 мм, ширина – 35 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Почесний нагрудний знак
«ЗА СПРИЯННЯ ВІЙСЬКУ»
“FOR ASSISTANCE TO THE ARMY”**

За значний особистий внесок у справу розбудови і розвитку Збройних сил України, зміцнення співробітництва у військовій, науковій, соціальній, культурній та інших сферах життєдіяльності Збройних сил України відзнакою **«За сприяння війську»** нагороджуються працівники Збройних сил України за наявності трудового стажу на посадах у Збройних силах України не менше 5 років. Інші особи нагороджуються відзнакою «За сприяння війську» відповідно до рішення Головнокомандувача Збройних сил України.

Медаль «За допомогу війську» виготовляється з латуні з покриттям гальванічним сріблом і має вигляд кола утвореного вінком з листя і кетягів калини. На лицьовому боці у колі зображено образ Покрови Святої Богородиці із рушником посередині якого малюнок прямого рівностороннього хреста в зорі. В нижній частині кола дві перехрещені шаблі вістрями вгору. На зворотньому боці медалі напис у три рядка: «ЗА СПРИЯННЯ ВІЙСЬКУ». Медаль має випуклий бортик з обох боків. Усі зображення і напис рельєфні.

За допомогою кільця знак з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотньому боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка медалі шовкова муарова з поздовжніми смужками білого кольору шириною – 12 мм, жовтого кольору шириною – 11 мм, білого кольору шириною – 12 мм.

Розмір медалі: діаметр – 35 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на медалі.

**Почесний нагрудний знак
«ЗА СУМЛІННУ СЛУЖБУ»
“FOR CONSCIENTIOUS SERVICE”**

Почесний нагрудний знак Головнокомандувача Збройних сил України «**ЗА СУМЛІННУ СЛУЖБУ**» має форму кола, обрамленого рельєфною фігурно складеною стрічкою. У центрі аверса медалі синьої емалі рельєфне зображення полум'яний хрест жовтого металу. На діагоналях медалі перехрещені рельєфні мечі вістрям додолу. По горизонталі на стрічці обабіч розмішено заглиблені зображення Військового тризуба. На верхній та нижній частині стрічки вміщено заглиблений девіз «PRO ARIS ET FOCIS» – «ЗА ВІВТАРІ ТА ВОГНИЩА». На зворотному боці знаку розмішено заглиблений напис у три рядки: «ЧЕСТЬ, ОBOB'ЯЗОК, ВІДДАНИСТЬ».

За допомогою кільця знак з'єднується зі стрічкою, протягнутою через кільце і складеною вдвоє із загнутими біля кільця кутами. На зворотному боці стрічки у верхній частині прямокутна планка із двома застібками для кріплення медалі до однострою.

Стрічка відзнаки шовкова муарова з поздовжніми смужками (зліва направо): темно-синього кольору – 9 мм, світло-сірого кольору – 3 мм, світло-синього кольору – 3 мм, жовтого кольору – 5 мм, світло-синього кольору – 3 мм, світло-сірого кольору – 3 мм, темно-синього кольору – 9 мм.

Розмір медалі: діаметр – 35 мм.

Розмір стрічки: довжина – 55 мм, ширина – 35 мм, довжина прямої лінії – 40 мм.

Розмір планки: висота – 9,5 мм, ширина – 35 мм.

Планка медалі – прямокутна металева пластинка, обтягнута стрічкою, як на нагрудному знаку.

ЛІТЕРАТУРА

- Битинський М. (1932). Військові відзнаки Української національної армії // *Гуртуймося*. Ч. 9.
- Бондаренко Г. (1997). *Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни*. Луцьк : Ред.-вид. відд. Волин. ун-ту, 222 с.
- Бузало, В. (1993). Кокарда армії УНР зразка січня 1918 р. // *Знак : вісник Українського геральдичного товариства*. Ч. 4. С. 4.
- Веденєєв, Д. (2004). До історії нагородної системи Української Повстанської Армії // *Однострій : військово-історичний журнал*. № 8. С. 13–16.
- Воронін, В. (2013). *Люди, держава, нагороди ... Нагородна система України ХХ–ХХІ століть : виникнення та розвиток в умовах політичних і соціально-економічних трансформацій держави і суспільства* : [монографія]. Харків : Фоліо, 320 с.
- Гломозда, К. (1996). Відзнаки українського війська доби Визвольних змагань // *Історія українського війська (1917–1995)* / упор. Я. Дашкевич. Львів : Світ.
- Головнокомандувач ЗСУ своїм наказом затвердив нову систему бойових нагород. (2021). URL: <https://www.armyinform.com.ua/golovnokomanduvach-zsu-svoyim-nakazom-zatverdyy-novu-systemu-bojovuyh-nagorod/> [дата зверн.: 12.10.2023].
- Городиський, О. (1966). Про медалі й військові відзначення // *Вісті [український військовий журнал]*. Ч. 121.
- Карпов, В. (2009). Військові нагороди доби Директорії УНР // *Воєнна історія*, № 1 (43). С. 121–130.
- Карпов, В. (2014). Методологічні засади дослідження проблеми військової символіки України // *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва: наук. журнал*. К. : Міленіум, № 4. С. 169–174.
- Карпов, В. (2006). *Українська військова символіка*. 2-ге вид., доп. й перероб. К. : Либідь, 264 с.; іл.
- Карпов В.В. (2015). Розробка та впровадження відомчих відзнак Збройних Сил України та знаків військової майстерності // *Історичні витоки української військової символіки та її розвиток в незалежній Україні* : дис.. ... док. іст. наук : 07.00.01. Переяслав-Хмельницький. С. 253–290.

- Карпов, В.В. (2022). Еволюція української фалеристики в умовах війни Російської федерації проти України. *Воєнно-історичний вісник*. № 4. С. 118–133. DOI: <http://dx.doi.org/10.33099/2707-1383-2022-46-4-118-133>
- Карпов, В.В. (2019). Військова символіка у структурі військово-історичної науки // *Культурні та мистецькі студії ХХІ століття: науково-практичне партнерство* : матеріали міжн. симп. присв. 50-річ. НАКККІМ (6 червня 2019 р., Київ). Київ : НАКККІМ. С. 374–376.
- Карпов, В. (2015). Фалеристичні традиції Української Народної Республіки. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва: науковий журнал*. Київ : Міленіум. No 1. С. 178–182.
- Карпов, В. (2007). *Військова символіка держави*. Київ : Либідь, 296 с.
- Карпов, В. (2015). Історичні витоки української військової символіки та її розвиток в незалежній Україні : дис.. ... док. іст. наук : 07.00.01. Переяслав-Хмельницький. Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, 464 с.
- Карпов, В. (2018). *Військові нагороди України*. Київ : Балтія-Друк, 80 с.
- Карпов, В. (2020). *Вексилологія та фалеристика. Український колорит* : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 192 с.
- Круковський, О. (2011). *Українська фалеристика* (із фондів Львівського історичного музею). Львів : Априорі, 120 с.: іл.
- Литвин, С. (2010). *Нагрудні кваліфікаційні знаки України* : довідник-каталог. Полтава : ТОВ «АСМІ», 344 с.
- Литвин, С. (2017). *Відзнаки Внутрішніх військ України* : довідник-каталог. Полтава : ТОВ «АСМІ», 407 с.
- Нагороди України: історія, факти, документи : у 3 т. (1996). Київ : Українознавство; фірма «ARC-Ukraine», 1996. Т. 1. 1996. 288 с.; Т. 2. 1996. 344 с.; Т. 3. 1996. 424 с.
- Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 05.07.2023 року № 187 «Про почесні нагрудні знаки Головнокомандувача Збройних Сил України».
- Семотюк, Я. (2004). *Українські військові нагороди*. 2-ге видання, доповнене. Торонто, 64 с.
- Слободянюк, М. (2017). *Сухопутні війська України: Наукова символіка (1992–2012)*. Львів : Видавництво «Астролябія», 286 с.
- Спеціальні історичні дисципліни. Довідник : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. (2008). Київ : Либідь, 520 с.

- Українська фалеристика : З історії нагородної спадщини (2004). Київ : Либідь. Кн. 1. 480 с.
- Чмир, М. (2018). *Державні нагороди України*. Київ : Балтія-Друк, 56 с.
- Юрова, Т. (2016). *Однострій українських вояків від Першої до Другої світової війни*. Київ : Видавець Олег Філюк, 398 с.

REFERENCES

- Bondarenko, H. (1997). *Spetsialni (dopomizhni) istorychni dystsypliny* [Special (auxiliary) historical disciplines] Lutsk : Red.-vyd. vidd. Volyn. un-tu, 222 s. [in Ukrainian].
- Buzalo, V. (1993). *Kokarda armii UNR zrazka sichnia 1918 r.* [Cockade of the Army of the Ukrainian People's Republic of January 1918] // *Znak* : [visnyk Ukrainskoho heraldychnoho tovarystva]. Ch. 4 [in Ukrainian].
- Bytynskiy, M. (1932). *Viiskovi vidznaky Ukrainskoi natsionalnoi armii* [Military awards of the Ukrainian National Army] // *Hurtuimosia*. Ch. 9 [in Ukrainian].
- Chmyr, M. (2018). *Derzhavni nahorody Ukrainy*. [State awards of Ukraine]. Kyiv : Baltiia-Druk, 56 s. [in Ukrainian].
- Hlomezda, K. (1996). *Vidznaky ukrainskoho viiska doby Vyzvolnykh zmahan* [Decorations of the Ukrainian army of the era of the liberation struggles] // *Istoriia ukrainskoho viiska (1917–1995) / upor. Ya. Dashkevych*. Lviv : Svit [in Ukrainian].
- Holovnokomanduvach ZSU svoim nakazom zatverdyv novu systemu boiovykh nahorod.* (2021). [The Commander-in-Chief of the Armed Forces approved a new system of combat awards by his order] URL: <https://www.armyinform.com.ua/golovnokomanduvach-zsu-svoyim-nakazom-zatverdyv-novu-systemu-bojovyyh-nagorod/> [data zvern.: 12.10.2023] [in Ukrainian].
- Horodyskyi, O. (1966). *Pro medaly y viiskovi vidznachennia* [About medals and military honors] // *Visti [ukrainskyi viiskovyi zhurnal]*. Ch. 121 [in Ukrainian].
- Karpov, V. (2014). *Metodolohichni zasady doslidzhennia problemy viiskovoi symboliky Ukrainy* [Methodological principles of the study of the problem of military symbols of Ukraine] // *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstva: nauk. zhurnal. K. : Milenium, № 4. S. 169–174* [in Ukrainian].
- Karpov, V. (2014). *Symbolika Ukrainskoi Povstanskoii armii yak oznaka natsionalnoi identychnosti* [Symbolism of the Ukrainian Insurgent Army as a sign of national identity] // *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. K. : Natsionalnyi universytet oborony Ukrainy, № 3. S. 139–144* [in Ukrainian].
- Karpov, V. (2007). *Viiskova symbolika derzhavy* [Military symbols of the state]. K. : Lybid, 296 s.; il. [in Ukrainian].

- Karpov, V. (2009). *Viiskovi nahorody doby Dyrektorii UNR* [Military awards of the day of the UNR Directory] // *Voienna istoriia*, № 1 (43). S. 121–130 [in Ukrainian].
- Karpov, V. (2006). *Ukrainska viiskova symbolika*. [Ukrainian military symbols] 2-he vyd., dop. y pererob. K. : Lybid, 264 s.; il. [in Ukrainian].
- Karpov, V.V. (2015). *Rozrobka ta vprovadzhennia vidomchykh vidznak Zbroinykh Syl Ukrainy ta znakiv viiskovoi maisternosti* [Development and implementation of departmental insignia of the Armed Forces of Ukraine and signs of military prowess] // *Istorychni vytoky ukrainskoi viiskovoi symboliky ta yii rozvytok v nezalezhnii Ukraini : dys. ... dok. ist. nauk : 07.00.01*. Pereiaslav-Khmelnytskyi, s. 253–290 [in Ukrainian].
- Karpov, V.V. (2022). *Evolutsiia ukrainskoi falerystyky v umovakh viiny Rosiiskoi federatsii proty Ukrainy* [The evolution of Ukrainian phalerology in the conditions of the war of the Russian Federation against Ukraine]. *Voienno-istorychnyi visnyk*, № 4. S. 118–133. DOI: <http://dx.doi.org/10.33099/2707-1383-2022-46-4-118-133> [in Ukrainian].
- Karpov, V.V. (2019). *Viiskova symbolika u strukturi viiskovo-istorychnoi nauky* [Military symbolism in the structure of military-historical science] // *Kulturni ta mystetski studii KhKhI stolittia: naukovo-praktychne partnerstvo: Materialy mizhn. symp. prysv. 50-rich. NAKKKIM (6 chervnia 2019 r., Kyiv)*. Kyiv: NAKKKIM, S. 374–376 [in Ukrainian].
- Karpov, V. (2015). *Falerystychni tradytsii Ukrainskoi Narodnoi Respubliky* [Faleristic traditions of the Ukrainian People's Republic]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstva: naukovyi zhurnal*. Kyiv: Milenium. No 1, s. 178–182 [in Ukrainian].
- Karpov, V. (2015). *Istorychni vytoky ukrainskoi viiskovoi symboliky ta yii rozvytok v nezalezhnii Ukraini : dys.. ... dok. ist. nauk: 07.00.01*. [Historical origins of Ukrainian military symbolism and its development in independent Ukraine: diss. ... doc. history Sciences: 07.00.01]. Pereiaslav-Khmelnytskyi. 464 s. [in Ukrainian].
- Karpov, V. (2018). *Viiskovi nahorody Ukrainy* [Military awards of Ukraine]. Kyiv : Baltiia-Druk, 80 s. [in Ukrainian].
- Karpov, V. (2020). *Veksylolohiia ta falerystyka. Ukrainskyi koloryt: navch. posib.* [Vexillology and phaleristics. Ukrainian flavor: education. manual]. Kyiv : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 192 s. [in Ukrainian].
- Krukovskiy, O. (2011). *Ukrainska falerystyka (iz fondiv Lvivskoho istorychnoho muzeiu)* [Ukrainian phaleristics (from the funds of the Lviv Historical Museum)]. Lviv : Apriori, 120 s.: il. [in Ukrainian].

- Lytvyn, S. (2010). *Nahrudni kvalifikatsiini znaky Ukrainy: Dovidnyk-kataloh*. [Chest qualification badges of Ukraine: Handbook-catalogue]. Poltava : TOV «ASMI», 344 s. [in Ukrainian].
- Lytvyn, S. (2017). *Vidznaky Vnutrishnikh viisk Ukrainy: Dovidnyk-kataloh*. [Decorations of the Internal Troops of Ukraine: Handbook-catalogue]. Poltava : TOV «ASMI», 407 s. [in Ukrainian].
- Nahorody Ukrainy: istoriia, fakty, dokumenty* : u 3 t. [Awards of Ukraine: history, facts, documents: in 3 volumes] K. : Ukrainoznavstvo; firma «ARC-Ukraine», 1996. T. 1. 1996. 288 s.; T. 2. 1996. 344 s.; T. 3. 1996. 424 s. [in Ukrainian].
- Nakaz Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy vid 05.07.2023 roku № 187 «Pro pocheshni nahrudni znaky Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy». [Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine dated 07/05/2023 No. 187 «On the badges of honor of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine»] [in Ukrainian].
- Semotiuk, Ya. (2004). *Ukrainski viiskovi nahorody. 2-he vydannia, dopovnene*. [Ukrainian military awards. 2nd edition, supplemented]. Toronto, 64 s. [in Ukrainian].
- Slobodianiuk, M. (2017). *Sukhoputni viiska Ukrainy: Narukavna symbolika (1992–2012)*. [Ground forces of Ukraine: Sleeve insignia (1992-2012)]. Lviv : Vydavnytstvo «Astroliabii», 286 s. [in Ukrainian].
- Spetsialni istorychni dystsypliny*. (2008). Dovidnyk: navch. posib. dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. [Special historical disciplines. Handbook: education. manual for students of higher educational institutions]. Kyiv : Lybid, 520 s. [in Ukrainian].
- Ukrainska falerystyka: Z istorii nahorodnoi spadshchyny* : u 2 kn. (2004). [Ukrainian phalerology: From the history of the award heritage: in 2 books] K. : Lybid, Kn. 1. 480 s. [in Ukrainian].
- Voronin, V. (2013). *Liudy, derzhava, nahorody ... Nahorodna systema Ukrainy XX – XXI stolit : vynykennia ta rozvytok v umovakh politychnykh i sotsialno-ekonomichnykh transformatsii derzhavy i suspilstva* : [monohrafiia] [People, the state, awards ... The award system of Ukraine in the 20th – 21st centuries: emergence and development in the conditions of political and socio-economic transformations of the state and society: [monograph]]. Kharkiv : Folio, 320 s. [in Ukrainian].
- Yurova, T. (2016). *Odnostrii ukrainskykh voiakiv vid Pershoi do Druhoi svitovoi viiny*. [Uniformity of Ukrainian soldiers from the First World War to the Second World War]. Kyiv : Vydavets Oleh Filiuk, 398 s. [in Ukrainian].

ЗМІСТ

До читача видання «Мілітарні нагороди Збройних сил України»	5
Вступне слово Президента Академії фалеристики Португалії Умберто Нуну де Олівейра	9
Нова фалеристика України. Нагороди обпалені війною	13
Відзнаки Міністерства оборони України	31
Почесні нагрудні знаки Головнокомандувача Збройних Сил України	93
Література	118

CONTENT

To the reader of the publication “Military awards of the Armed Forces of Ukraine”	7
Welcome speech Portugal’s Phaleristic Academy President Humberto Nuno de Oliveira	11
New phaleristics of Ukraine. Awards scorched by war	22
The Awards of the Ministry of Defense of Ukraine	31
Awards of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine	93
References	121

Довідкове видання

ВІКТОР Карпов
УМБЕРТО Нуно ді Олівейра

**МІЛІТАРНІ НАГОРОДИ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

Дизайн обкладинки	<i>В. Савельєва</i>
Верстка	<i>Н. Ковальчук</i>
Технічний редактор	<i>О. Гринюк</i>

Підписано до друку 29.12.2023 р.
Формат 70x100/16. Папір офсет.
Цифровий друк. Гарнітура Octava.
Ум. друк. арк. 10,24. Наклад 300.
Замовлення № 1123-126.

Видавництво та друк: Олді+
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1,
тел.: +38 (095) 559-45-45, e-mail: office@oldiplus.ua
Свідоцтво ДК № 7642 від 29.07.2022 р.

Замовлення книг:
тел.: +38 (050) 915-34-54, +38 (068) 517-50-33
e-mail: book@oldiplus.ua

**ОЛДІ
ПЛЮС**